

קונטרס מקום שנהגו איתא בבראשית רבה ס' וישלח פרשה ע"ט ע"פ ויחן את פני העיר
היא אמרה צריף אדם להחזיק טובה למקום שנהגה ממנו ולכן סמך לפי וישלח אברהם
את ידו אתיא פתיכה במקום שנהגו יסוד בגו מענין לענין פטעם לצ"ד תקור דבר בעטו
יורה לרחק או לקרב וה' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות כיר"א: ריש סידרא.

זאת חקת התורה א' איתא במגילה דף ג' ע"ב פל עיר שאין בה עשרה בטלנים נקראת
כפר ופירש"י עשרה בטלנים שבטילין ממלאכתן שיהיו מצויין בב"ה שחרית וערבית
כדאמרינן בברכות פיון שבא הקב"ה לב"ה ולא מצא שם עשרה וכו' ע"כ והרמב"ם
בפ"א מה' מגילה כתב וז"ל קבועין בב"ה לצורךי הציבור וכו' ע"כ ואולי דהיא היא
דלצורךי צבור היינו לתפילה ולתחינה וע"ז סמכו בפה העירה יע"א דיש מקום קבוע
לפת של זקנים וכל מי שיזקין או סגי נהור ואינו יכול לעשות מלאכה הולכים לשם
ולומדים בכל יום דברי הגדה ודברי רז"ל כגון מדרש רבה ורבינו בחיי ודברי מוסר
וכיוצא ויש להם חכם ממנה ע"ז ואחר חצות היום כב' שעות מ"ומ לומדים תהלים
בשפה ברורה ומתפללין מנחה והולכין להם ונותנים להם פרס מהצבור וכן ראיתי בכמה
ענינות מישראל: ב' לחבר יום ולילה נהגו בב"ה הכנ אחת הנקראת צ'אר בישוי מזמן קדמון
ללמוד מבפני דיינים בש"ע ואחרונים עד קרוב לשעה נחצי מהלילה ובעת ההיא ממש
מתקבצי המלמדי תינוקו' ותלמידיהם בב"ה הכנ הגדולה עם הת"ח שמוסודרים לכל לילה
ולילה ומושיבין תינוקות של ב"ר ועורכין לפניהם שולחנות ונרות דולקים עליהם
ונותנין לכל אחד מהתינוקות שב"ר ס' תהלים בידו וקורין תהלים עד קרוב לזמן הנז'
והחכמים הנ"ל משגיחים עליהם הלוף ושוב לכל יסיוו דעתם ושלל יתבטלו מלימודם
ואח"ך מתפללין ערבית וכשרוצין לילה לבתייהם לומדים בקו"ר ק"ש לקטנים והולכין
לבתייהם לשלום ואע"ג דעל דרוף האמת אין ללמוד מקרא בלילה לא נאמרו דברים הללו
אלא למצניעיהם וכמ"ש הרב חיד"א בכפר לאדן דקנ"ז ע"א על פיוצא בזה מה גם דהקא
כפר התחילו מבפני.

וכן ע"כ צרה שלא תבוא פשלומדן הקהל ס' תהלים לומדין ג"כ התינוקות עם הח'
שלום עם הקהל מלה במלה יען דהוא הבל שאין בו חטא. ולחבר לילה ניום ג"כ יש
כמה בתי פנסיות שיש פת בכל אחת מהם דעומדין מאחר חצות לילה ואילף בין פנין
בין בחורף ולומדים קודם כל תיקון חצות ואח"ך ז"הק וזהר חדש והתיקונים עם
מפרשים של ז"הק עד הגיעם לזמן תפילת שחרית ועל אלו נאמר העומדים בבית ה'
בלילות אשריהם מה טוב חלקם יה"ר שזנקה להמנות עמהם: הלא היא ברבת.

עניני שבת א' מה שנהגו רבות נשים ביום ששי בפקר השפם דעושין תחילת צורךי שבת
וכיבוד הבית ותיקון השלחן לאו שפיר עבדי שזה זמנו אחר חצות דוקא וכמ"ש שכנ"הג
הג"הט סי' רס"ב וקרו להו מוטב שיהיו שוגגות וכו': ב' אמרו רז"ל לא ניתנו שבתות
וי"ט לישראל אלא ללמוד בהם תורה ופסקו מרן בסי' ר"ץ לקבוע מדרש אחר סעודת
שחרית ונהגו בפה העירה יע"א שאחר סעודת שחרית תכף הולכין כמה ב"א לב"ה אחת
ולומדין פרשה שמו"ת של שבת הבאה עם השר"ח וההפטרך ואח"ך לומד להם חכם
אחד סימן אחד מהנביאים או שנים על הסדר וקורא הפסוק לבדו.

ואח"ך פל הקהל שונין אותו ואח"ך קורא הפ' לבדו בשר"ח ושונין אותו וכן עז"ה אלא שבכל שנה מאחר פסח ואילך במקום הנביאים לומדין משלי ומחלקין אותו עד שבת הסמוך לחג עצרת ולומדים אותו בשר"ח נז' בנביאים ובאותו שבת לומדים מגילת רות כנז' ומאחר עצרת ואילך חוזרין לסדרן של נביאים עד מ"מ סוף סיון או תחילת תמוז לומדין איוב כנז' עד שבת הסמוך לט"ב ובאותו שבת לומדין איכה ובשבת הסמוך לסופה קהלת ובשבת שקודם פורים לומדים מגילת אסתר כנז' ומהשבת ההוא ואילך לומדים שיר השירים בתרגום יונתן ב"ע ובשר"ח ואח"ך מתפללין מנחה ונפטרין לבתיהם לשלום אלא שאני הדל מנעתי מהם תפילת מנחה לפי שעל הרוב מתפללין קודם זמנה.

והנה במה שלומדין שמו"ת של שבת הבאה לדעת מרן סי' רפ"ה לא יצא י"ח משמו"ת עם הציבור אלא אם התחיל מיום ראשון ואילך לכן הגרא את דבר ה' אל יסמוך על קריאה זו לצאת י"ח שמו"ת. ואחר תצות יש פמה ב"א דקובעין ללמוד בכנופיא על סדר הפרשה כגון מדרש רבה ורבינו בחיי ומפרשי התורה ובני אדם שאינן יודעים ללמוד מתקבצין בב"ה דיש שם חכם אחד שדורש להם מענין הפרשה ודברי מוסר וכיוצא ומתפללין מנחה והולכין לשלום אבל ב"ט אינו פן ומרן פסק בסתק"ט צריך לחלקו תציו לאכילה ושתייה ותציו לה' אלא שבאיזה בתי מדרשות לומדים הלכות פסח בפסח ה' חג בָּחַג וכן בחו"ה מ' יש מי שלומד מדרש תזית בפסח ומ' רות בעצרת וקהלת בסוכות.

וכן בכל יום מעשרת ימי תשובה מיום ר"ה ואילך בערב מתאספין ספין בְּחֶצֶר הקבוע לזה ומתחילין ללמוד הז"הק פולו והתיקונים והמשניות ובאים. בכל ערב וערב עד ליל ערב י"ה באופן שבאותן הימים גומרים ז"הק והתיקונים והמשניות וכן ראיתי בארץ מצרים אלא שבע"הק צפת תוב"ב עושין זה בחדש אלול הת"ח בלבד על מצבת רשב"י זיע"א וכן בסוף ח' אייר שהולכין שם עד תחילת ח' סיון וזהו מנהג קדמון כנז' בשבחי האר"י דף מ"ב: ג בענין ערובי חצירות ושיתופי מבואות נהגו בכל ער"פ שעושין שיתוף במקום עירובי חצירות ועושין אותו ממצה שהיא קשה כדי שתשאר מפסח לפסח ולא תתעפש ויש לזהר שיהיה שיעור במצה הנז' שיעור ששה ביצים כמ"ש מרן שס"ח והמחמיר שיעשה שיעור ח' ביצים כמ"ש מרן בשם י"א תע"ב ובעל הבית שהוא נר"ו המנוחזק במצוה הזאת יזכה למצות הללו ע"י אחד מהב"ד נר"ו לכל בני העיר ואח"ך דמברך והנפסח הובא בס' זכ"ל ח"ג דכ"ח ע"ג וראיתי נוסף על הנפסח שהביא הרב הנז' ומבית לבור ומבור לבית וכן לחצר ומגג לגג ומהעליות לתחתית ומתחתית לעליות ומזוית לזוית ומרשות לרשות כל מאי דצריך לן לכל שבתות השנה וי"ט לנו ולכל בני ישראל הדברים בעיר הזאת ע"כ והוא מפ' ההגדה למהרמ"א.

ושמעתי מב"ה הנז' נר"ו דהב"ד שלפנינו היו עושין שיור לעיר ואומרים חוץ מבר"ג קרמאן ואע"פי שאין זה אלא בעיר של רבים ועדיין היא של רבים וכן אפילו אם היא עכשוויו של יחיד התם הוא שצריך שיור כמ"ש מרן בש"ע שצ"ב.

מ"מ אין הפסד בזה ואולי שקבלה בידם היא שעיקרה היתה של רבים ומ"מ פיון דישאל וגוים ברחוב אחד ואין פאן רחוב מיוחד לישראל צריך לקנות רשות ממושל העיר או מגזבר המלך כמ"ש מרן שצ"א והיא שמת המלך הראשון ונעשה מלך חדש צריך קנייה אחרת מחדש כמ"ש הרב צבי הביאו הבא"הט שם וה' י"א שם ועיין אחרונים

ז"ל: ד' נהגו פמה ב"א בימות הקנין לילה לגנות ופרדסין ושוכתין שם פמה שבתות ועל הרוב גרים בשתי בתים כל אחד מיוחד איש וביתו ולא ידעו ולא יבינו שצריכים לעשות עירובי חצירות ולהשפיר רשות מבעל השדה פנין דיש שם דריסת רגל העכ"ום עליו פי אין עירובנו דעירובנו בעיר מועיל להם פלום פנין דהם חוץ לחומה ואם קנו השדה לפירוטה אעפ"כ צריכים להשפיר ממנו רשות בפירוש לטלטל וגם צריף ליהרהר שלא לטלטל פלום מהחצר שהיא בתוך השדה לשדה כ"א דוקא בתוך ד' אמות אם לא הוקף לדירה ואם הוקף לדירה מתחילה ואח"ך ישב מטלטל בתוכו עד בית סאתים שהיא שיעור שבעים אמה ושירים כנז' בש"ע שם ששנ"ח ובסתם אם הם מוקפות לדירה או לאו עיין בש"ע שם סת"א ובפה העירה על הרוב פן הוא דעושין הדירה לבסוף.

וגם יזהרו שלא לטלטל פלום משדה לשדה פי לא שייך בזה שיתופי מבואות פנין ש שפנלם עכ"ום והעירוב דעשו אינו מועיל להם אלא לעירובי חצירות בלבד. וגם צריכים ליהרהר שלא יטלו ידיהם על הזרעים כמ"ש מרן בש"ע סי' של"ו אבל לילה עליהם שרי בין לחים בין יבשים כמ"ש ש"ע שם ועיין להרב חיד"א בח"ש ח"ב סכ"ב בישראלים היושבין בלאזארי"טו ימים מספר כל אחד בבית מיוחד אע"פי שאין כל אחד נוגע בחבירו צריכים לערב ולהשפיר רשות וכ"ה בבתים שבספינה שיש בה ישראלים יעו"ש ועיין עוד לה' קרבן אש"ה סי' יו"ד פרטים רבים בישראל ההולך בספינה ובפרט בענייני שבת: ה' יש פמה יהודים.

שיש להם בהמות ונותנין אותם לעכ"ום לגדל וחולק עמהם העכ"ום לחצאין הן בגוף הן בנולדות וכן פמי נותנין לו לצורך חרישה וחולק עמו התבואה. המה פשלו ונפלו בעו"ה באיסור שבת החמור שנצטוינו בהשבתת הבהמה ואין באים לשאול את פה חכם פיצד יעשו.

והתיקון הוא שיתנה. עם העכ"ום מתחילה פשקנו אותה שיטול העכ"ום בשבת וישראל ביום חול ואם לא התנו מתחילה אסור אע"פי שהתנו אח"פ.

וכן אם ילנה אותה לעכ"ום בהלנאה גמורה שיהא רשות בידו להוציאה אם ירצה שלא ברשות ישראל ויזקוף הדמים על העכ"ום ואחריות השוורים על העכ"ום מותר. ויש מתירים אפילו לא יהא רשות ביד העכ"ום להוציא ע"י שיזקוף הדמים על הע"כום במלנה ויחזור העכ"ום ויעשם אפותיקי לישראל או יתגם אצלו ובלבד שלא יאמר לו מעכשיו.

וכן יש מתירים ע"י שיזהיר את העכ"ום שלא יעשה בה מלאכה בשבת ואם יעבור ויעשה תהיה אחריות עליו ואפילו מהאונסים ויכתוב פן בערכאותיהם דהשתא אם בא לעשות מלאכה בשבת אינה בהמת ישראל שהרי קנאה העכ"ום להתחייב באונסיה כמ"ש מרן בש"ע סי' רמ"ו יעו"ש ונהרד לדבר ה' אל יעשה בנפשו שקר וה' הטוב יכפר בעד: ו' מה שנוהגים בכל עש"ק להביא מוגמר לב"ה להניחו ע"ג התיבה או בתוך ארון הקדש לאו שפיר עבדי ועיין להרדב"ז ח"ג סת"ה ובענין הקטרת עצמו עיין למרן י"ד קע"ט ובפרט מה שמביאין אותו בחנוכה ובר"ח ונותנים אותו לשמש ב"ה להחזיר בו על הקהל לברך עליו דיש איסור אחר דלפעמים מברך עליו במקום שאין יכול להפסיק פגון בתוך חזרת י"ח או בתוך קריאת ההלל או בתוך קס"ת מה גם שאין שורש וענף למנהג זה: ז'

מאנה הנחם נפשי על איזה ב"א דהולכין ביום שבת בפקר השפם קונדם תפלת שחרית לקא"פי לשנתות קא"פי ובו"נג כי לא די שנמשך פמה איסורין ודיבור חול בשבת וכינצא עוד זאת דנכשלים באיסור אמירה לגוי כי בנדאי פיון דהגוי יודע ומפיר הפאים אצלו הוא מרבה בשבילם וכן נמי בשתיית הבו"נג דמשכר ויפה אמר הקדוש מהר"י לומברוזו זלה"ה וזיע"א דרף הלצין בפסוק שבת משוש לבנו וכו' שבת הוא שבת ממש דהוא משוש לבנו שאנו שמחים ומתענגים בו נהפך לאבל מחולנו ר"ל מבימות החול שאילו בחול לא היו עושין פן כמו יום שבת דעוסקים במלאכתם.

וע"פי זה פירש מהרמ"א הביאו הרב חיד"א בספרו דברים אחרים דכ"ה ע"ג אומרם כל המענג את השבת וכו' ולא אמרו כל המתענג בשבת שם רמז דהשבת יקנה לו עונג מהאדם לא האדם שיתענג בדברים אסורין וכינצא ויאמר זה הוא עונג שלי בשבת ויבטל הוא ואלף פמותו ודרשתי ע"ז ברבים פמה פעמים וה' הטוב יכפר בעד ויזה נראה לי אני הדל לפרש מש"ה אם תשיב משבת רגלה וקראת לשבת עונג דהשבת יקרא ויאמר דיש לו עונג ממה ולא להפך דכשאתה מתענג יש לו צער ממה וכבר אמרו רז"ל לא ניתנו שבתות וי"ט לישראל אלא ללמוד בהם תורה וכשעבר בו עבירה מה מועיל לו לימוד התורה: וכן יש רעה חולה דיש איזה נשים מטמינות מע"ש מבעוד יום מים חמין ולמחר ביום שבת אם רואין החמין שהוא מצטמק נותנים אותם לתוכו ויש למחות בינדם כמ"ש מרן סי' רנ"ג וכן לפעמים ימצא החמין קר ומוליכין אותו לתנור של עכ"ל לחממו ואינן מבחינים אם מצטמק ויפה לו או לא וכן אם הוא דבר יבש או לא כמ"ש מרן שם ובסי' שי"ח וה' הטוב יכפר בעד: אתי דיבור.

ר"ה ויום פפור א' נהגו בשני י"ט של ר"ה לקרות לתוקע בקס"ת כמ"ש מור"ם סי' תקפ"ד וביום א' קורין אותו ד' לעולין וביום ב' קורין אותו חמישי דהוא משלים ולא ידעתי טעם לשנוי זה למה. ובמוסף בלחש תוקעין שלשים קולות וכן בתורת ש"ץ ובקדיש עשרה קולות הרי תשלום המאה עם השלשים שמינשב והיא סברת הערוף שהביא הטור סימן תקצ"ב והוא דלא פהרמב"ם והטור ומרן שם בש"ע ומה שתמה הכנ"הג שאיך תוקעין בלחש עיין לה' ב"ד דק"ח ע"ג מה שיישב בטוב טעם ועין רואה בע"הק צפת תוב"ב דהוא אתריה דמרן ז"ל ואפילו בבית מדרשו הנקרא על שמו דמתפללין שם עושין כבעל הערוף לתקוע בלחש ואין לתמוה ע"ז שבודאי מנהג קדום הוא קונדם שבא מרן למעון הקדוש ההוא כמ"ש הרב חיד"א בח"ש ח"ב סל"ה באמירת התחנונים אחר סוכות שלדעת מרן אומרים והוא דלא כמו דנהגו שם ומייתי פן דהוא ממ"ש מהרמ"ג ס"ז וסי' קכ"ב על תיבת בנפשיכי בגט שנוהגין שם דלא פמרן מחמת דהוא מנהג קדום שם וכן הביא הרב חיד"א שם ממנהגם שם דעושין שני כוסות בז' ברכות של חתן בבר"המז והוא דלא כמ"ש בש"ע סס"ב די"א בתרא דקי"ל פנותה דאין צריף אלא כוס אחד ע"כ.

ואני הדל מוסיף עוד ממה דאמרין שם ברכו בקדיש בתרא של שחרית של שבת וי"ט והוא דלא כמ"ש בש"ע סקל"ג וסרפ"ז דאין לאומרן וכן בשנוי מקום דאבל בשבת וי"ט כתב מרן שצ"ג דאין עושין פן ועיין מ"ש עליו הרדב"ז ח"ב סת"רס"ב ועין רואה בארץ הצבי וגם באתריה דמר צפת תובב"א משנה האבל מקומו בשבת ויש מקום בב"ה מיוחד

לזה ולא עוד אלא דכל בני ב"ה באים אצלו פתות פתות דהיינו פת הראשונה בא אצלו מתחילת התפילה עד ה' מלך ואז פשעומדין הקהל בה' מלך הולכת לה פת הא' מאצלו למקומם הקבוע להם בב"ה ואז באה פת הב' לישוב אצלו עד ברוך שאמר וכשעומדין הקהל לב"ש הולכת לה פת ב' למקומה ובאה פת ג' לישוב אצלו עד ויברך דוד ואז הולכת זו ובאה פת אחרת אצל עד עומדם לתפילת י"ח באופן שלא ישאר מהקהל שלא בא אצלו והפתות הנז' הקשוב שבב"ה קודם ובנדאי שקהיה זה מנהג קדום בע"הק הנ"ל קודם שגראה בכבודו מרן ז"ל שם: ב' נהגו בערב י"ה להוליה גרות לב"ה פפי מספר הגברים אפילו על המת שמת לו וכמ"ש מור"ם סת"רי אף בענין הפפרות באשמורת או בזמן אחר לא נהגו בזה פמותו אלא אחד מעיר ושנים ממשפחה זולת שוחטין פדי לאכול ומתחילין לשחוט בליל ערב י"ה בתחילת הלילה ולא ידעתי למה לא נקטי כמור"ם בסתר"ד שכתב שהוא מהגאונים וכ"כ אותו רבים מן האחרונים וכו' ואין לשנות פי הוא מנהג נתיקין וכו' יעו"ש ואלו בגרות נקטי כנותיה: ג' בי"ה לא נהגו לומר ס' קדושה ממנהר"י הלוי ז"ל הנדפס בכל המחזורים ואינו מחמת שלא רצו להפסיק בתוך החזרה שגרי הם מפסיקין בבקשות דקודם נשמת ויוצר אלא שאנו בעוננינו מקרוב בטלנו זה להניחם עד אחר קדיש תתקבל ועין רואה בע"הק צפת ת"ו שאין מפסיקין בשום הפסק מתחילת ב"ש זולתי בזה עיין להרב חות יאיר סי' רל"ח דקכ"ב שכתב שבתורת ש"ץ אין להקפיד ועיין להרדב"ז ח"ג סי' תקל"ב וכשאני לעצמי בב"ה שאני מתפלל שם זה למעלה מעשרים שנה שאני אומרה ואני אומר למי שיבא אחרי בב"ה הנקראת לישבה ורוצה לבטלם עונו ישא ודינו עם הרב המחבר מהר"י הלוי זיע"א: ד' בי"ה ובת"ץ על פל צרה שלא תבוא וכן במשמרת ר"ח אחר שאומר הש"ץ ה' ה' אל רחום וחנון וכו' עונים אחריו הקהל בז"הל בעבור כבוד שמה המצא לנו רחום וחנון למענה רחם נא ע"כ וחוזר ואומר אותה הש"ץ אלא דבי"ה במוסף מוסיפין לומר רחם נא סלח נא ובמנחה רחם נא סלח נא מחול נא ובנעילה רחם נא סלח נא ואל סדר זה חוזר הש"ץ כשאומרה ולא ידעתי טעם לזה וטעם לשנוי זה.

ובע"הק צפת ת"ו באמירת רחמנא בנעילה במקום שעונין הקהל ב"ו עונין אמן בלבד וכ"ה בהושע"ר וכן שמעתי מהרב אבר"ך זלה"ה שפן ראה להרב חיד"א בעו"בי ליוורנו בהושע"ר וצריך לדעת דבשלמא בהושע"ר נחא משום שלא אמרנו תחנונים מיום מוצאי י"ה ואילך אבל בנעילה למה הרי אנו אומרים בה ג"פ ויעבור בפועל: אישור מוסיף.

את חג האסיף א' את שיש בה ידיעה מאנה הנחם נפשי במצות ד' מינים בפה מתא יע"א שנמסרו לע"ה לקנותם ולמפור אותם לב"ב חוץ מהערבה שהיא ביז הצבור ובפרט בפרי עץ הדר שהולכין ב"ב וקונים פירות האילן מהבעלים ובאין ומוכרין אותם לדעתם ושמים רעות יש בזה מלבד שאיזה ב"ב נמצא להם אתרוג נאה ומשונבץ ולהחכם היותר שבעיר לא נמצא לו פן וזאת שנית שהם נעשים חכמים לדעתן לפסול איזה אתרוגים דהם פשרים לפי הדין פדי לייקר את השער למפור אותו היותר מהודר בדמים יקרים ועיין להמבי"ט ח"ב סי' מ"ט והובא בכנ"הג סי' תרמ"ח ובכל תפוצות ישראל ששמענו וראינו שכל מי שמביא אתרוגים מביאם לידי המו"ץ ומורה לו איזה פשר ואיזה פסול וממילא לוקח לו ולת"ח שבעיר בדמים וכן פפות תמרים שמביאים מפפר קרוב לעיר

שהולכין בְּגֵי הַכֶּפֶר לְדַקֵּל ש"ג וְחוֹתְכִין שְׁלֵא בְּרִשׁוֹת הַגּוֹי וַיֵּשׁ פָּאן מְשׁוּם גְּזוּל וְכַמָּה פְּעָמִים דְּבִרְתֵי ע"ז וְהֵי"ב: אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא.

הוֹשַׁעְנָא רַבָּה וְשִׁמְחַת תּוֹרָה א' בְּעָרְב הוֹשַׁע"ר שְׁנֵהֲגוּ לְלַמּוֹד שְׁמוֹ"ת בּב"ה כֵּן בְּקִיבוּץ עִם פְּנוּדָע אִם חָל עָרְב הוֹשַׁע"ר בְּשִׁבְתָּ לְפִי מ"ש הָרַב חֵיד"א ב"ס' פֶּכֶר לְאַדָּן דְּקַנ"ז מִהִמְקַוְבְּלִים דְּאִין נִכּוֹן לְלַמּוֹד שְׁמוֹ"ת בִּי"ט וְכו' ע"כ נִרְאָה דֵּה"ה בְּשִׁבְתָּ וּמ"ש מְרֵן סַרְפ"ה דִּיכּוֹל לְלַמּוֹד שְׁמוֹ"ת בְּיוֹם ש"ק בְּעוֹד שֶׁהַש"ץ קוֹרָא קַס"ת מְלַבֵּד שְׁיֵשׁ לֹמֵר הַיֵּינוּ כְּפִי הַפְּשֻׁט עוֹד י"ל דֵּה"מ הֵתָם דְּסִתְמוֹת דְּבִרֵי מְרֵן זְמַנָּה מִיּוֹם רֵאשׁוֹן בִּש' עַד יוֹם שִׁבְתָּ דְּנוֹקָא וְאִם לֹא עֲכָשְׁוּ אֵימְתֵי מִשְׁא"כ הֵכָא לְכֵן בִּנ"ד טוֹב שְׁיִקְרָא יוֹם שְׁשִׁי בְּפִקְרָא כְּדִרְךָ שְׁעוֹשָׂה כָּל יְמוֹת הַשְּׁנָה וְאֵי אֲשֶׁתְּלִי וְלֹא קָרָא בְּיוֹם שְׁשִׁי יִקְרָאָנָה בְּיוֹם הוֹשַׁע"ר וַיִּשְׁמִיט עֲצָמוּ לְבִלְתִּי לְקַת לִב"ה בְּיוֹם הוֹשַׁע"ר שְׁחַל בְּיוֹם ש"ק בְּשִׁעָה שְׁלֹמֵדִין אוֹתָהּ הִקְהֵל וְאִם א"א לֹא לְהַשְׁמִיט עֲצָמוּ יִלְךָ לְשֵׁם וַיִּלְמּוֹד פִּירִש"י אוֹ אֵיזָה דְּבָר אַחַר וְלֹא יִרְגִישׁ בּוֹ שׁוּם אָדָם שְׁאִינוּ קוֹרָא עִמָּהֶם: ב' בְּלִיל הוֹשַׁע"ר אַחַר עֲרֵבִית תִּכְרַף לֹמֵר כ"א עִם בְּנֵי וּב"ב פ' וְזֹאת הַבְּרָכָה מְקָרָא לְבַד עִם בְּרֵאשִׁית עַד אֲשֶׁר בְּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת וְלֹא יִדְעֵתִי טַעַם לְזָה וְכֵן מַה שְׁאוּכְלִין בְּאוֹתָהּ הַלֵּילָה חֲתִיכַת כְּבֵד וְרִיזָה צְלוּיִים: וְהֵאָמַת כִּי הָרַב מֵהַר"ח פְּאֵלְאָגִי נִר"ו בְּסִפְרוֹ הַנֶּחְמָד מוֹעֵד לְכָל חַי דְּצ"ה ע"ב כְּתַב מִהַטּוֹר שְׁבָלִיל ר"ה נוֹהֲגִין לְאַכְוֹל רִיזָה דֵּהִיא קֵלָה וְהוּא רֵאָה וְהַתְקִין יֵה"ר לְזָה אֲבָל בִּהוֹשַׁע"ר לְמַה וְעוֹד כְּבֵד מָאן דְּכַר שְׁמִיָּה שְׁהוּא אֶחָד מִהַדְּבָרִים שְׁאִין אוּכְלִין אוֹתָם שְׁסִימָנָם מִל"ך פִּידוּעַ: ג' הַמְנַהֵג לֹמֵר בְּיוֹם הוֹשַׁע"ר נִשְׁמַת עַד מְהֻלָּל בְּתִשְׁבָּחוֹת כְּמוֹ בְּשִׁבְתָּ וִי"ט וְכֵן כְּתַב הָאָרוֹךְ כְּמוֹ בְּשִׁבְתָּ וִי"ט.

אֵיבְרָא שְׁכ"כ הַרְד"א וְהַטּוֹר סַתְרַס"ד וּבִש"ה לְכַתֵּב לֹמֵר זְכַרְנוּ וּמִי כְּמוֹךָ וּמְרֵן לֹא הַזְכִּיר מְזָה כְּלוּם בִּש"ע וְאַדְרָבָה מוֹר"ם כְּתַב שְׁאִין לֹמֵר נִשְׁמַת וְכ"כ הָרַב טוֹר בְּרַקַת וְכֵן הוּא בְּאָרְץ הַצְּבִי: ד' הַקְּפוֹת בִּשְׁמ"ע בַּח"ל אֵין שְׁיִיכּוֹת לְזָה כִּמ"ש הָרַב חֵיד"א ב"ס' טוֹב עֵין וְזִכּוֹרְנִי בִּימֵי גְעוּרֵי בְּפָה הָעֵירָה בִּישִׁיבַת מִז"ה חִק נִתֵּן זֹלָה"ה דֵּהִיא מִתְפַּלֵּל עִמְנוּ הָרַב הַחֲסִיד אָרִי בְּמִסְתָּרִים כְּפִקְר"י לְבִיא זֹלָה"ה דֵּהִיא הִנֵּה תְלַמִּיד חֶבֶר לְמִז"ה וּבְיוֹם ש"ע אַחַר מְנַחֵה הִנֵּה עוֹשָׂה הַהַקְּפוֹת וּבְנֹדָאֵי שְׁלֵא רֵאָה לֵה' הַנֵּ"ל וְעַדִּיפָא מְזָה רְאִיתִי לְרַבִּין חֲסִידָא הָרַב הַגְּדוֹל כְּפִקְר"י בְּסִיס זֵיע"א שְׁפִיּוֹם ש"ע בְּשַׁחֲרִית הִנֵּה מְזַמֵּן עִמּוֹ בְּנֵי א"י כְּדִי שְׁיַעֲשֶׂה הַהַקְּפוֹת עִמּוֹ תִּכְרַף אַחַר שַׁחֲרִית וְיִלְדוֹת הִנֵּה בִי וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם לְיִשְׂרָאֵל לֵן מֵר כִּי לְפִי דְבָרֵי ה' חֵיד"א הַנֵּ"ל אֵינוּ עוֹלָה יָפָה מְנַהֵג זֶה וְהַשִּׁיב לִי פִינֵן דֵּהִיא עוֹשָׂה בְּשִׁבְלֵי בְּנֵי אֶר"י דֵּהִיא יוֹם ש"ת לָהֶם וְאֵנִי אֲמַרְתִּי אַעֲפ"כ יֵשׁ לְחוּשׁ מִפְּנֵי הָרוֹאִים שְׁהֵם בְּנֵי חו"ל: ה' נִהְגוּ מְקָרוֹב בְּלִילֵי חו"ה מִשְׁלָל חַג הַסְּנוֹכוֹת לְהַתְקַבֵּץ בּב"ה כֵּן הַגְּדוֹלָה לַעֲת עָרְב וּמְבִיאִין כְּלֵי זָמֵר וְאוֹמְרִין שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת קְרוֹב לְשָׁנִים אוֹ שְׁלִשָׁה שְׁעוֹת מִהַלֵּילָה וּמֵאֵי דְבִינֵי בִינֵי בְּזִמְן הַנֵּ"ל מְבִיא לָהֶם הַגְּזַבְּר שְׁכָר וְקוֹרִין לְזָה שְׁמִחַת בֵּית הַשְּׁאוּאָבָה: וּבְאַמַּת שְׁפֵן נוֹהֲגִים בְּכָל א"י לְרַקֵּד בְּשַׁעוֹנָה אַחַר עֲרֵבִית וְלֹמֵר שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת בְּכָלִי זָמֵר וְהַגְּזַבְּר מְחַלֵּק לְכ"א וְאַחַד שַׁעוֹנָה לְרַקֵּד בּוֹ וְקוֹדֵם שְׁיִרְקֵד כ"א מְשַׁתְּחָנָה לְפָנֵי אַרוֹן הַקֹּדֶשׁ אֲבָל לְאַכְוֹל וְלִשְׁתוֹת חֲלִילָה דִּב"ה כֵּן אֵין נוֹהֲגִין בּוֹ קְלוֹת רֵאשׁ וְלֹא יֵאכַל וְלֹא יִשְׁתֶּה בָהֶם אֲלָא לַת"ח הַתִּירוּ כְּדִי שְׁלֵא יִתְבַטְּלוּ מִלְּיָמוּד כִּמ"ש בִּש"ע א"ח ס' קַנ"א וּבִמַּג"א שְׁם וְכֵן בְּלִיל שְׁמִחַת הַתּוֹרָה קָמִים בְּאַשְׁמֹרֶת לַעֲשׂוֹת הַקְּפוֹת ס"ת בְּכָל ב"ה כֵּן אַח"כ מְבִיאִין לָהֶם הַחֲתָנִים קָאֵפִי וְשְׁכָר וְהַשְּׁכָר שְׁמְבִיאִין לָהֶם הוּא קִשָּׁה בְּעֵינֵי לַעֲשׂוֹת

פן בתוך ב"הכנ וגם בכל ערב שבת שיש יחידים לומדים שמו"ת בב"הכנ ובכל גמר חומש אחד מביאין שְׂכָר ומיני תְּרַגְמָא אַבְל בלילות שְׂקָמִים אינה יחידים ללמוד באשמונת זו"הק ולפעמים מביאים שְׂכָר לשנות ואם כמו שאומרים שאינו אלא בימי הקור דקמים ממשותיהם ובאים לב"הכנ ואם האמת פן יש להקל להם.

ואעיקרא פְּשֻׁנְהֵגוּ מְנַהֵג לילי חו"המ הנז' בְּפֶה מְתָא נְתִיבֵסד זֶה ע"י שְׁלִיחַ אֶחָד מֵע"הק פי כן זכורני בימי חרפי ועשה כְּסֵדֶר מְנַהֵג א"י מִמָּשׁ אֶלָּא בְּמִשְׁפַּחַת הַשְּׁנִימֵי הוֹסִיפוּ שְׁתִּינִית הַשְּׂכָר וְאִין הִדִּין נוֹתֵן פֶּן פִּינֵן שְׁעוֹשִׂים זְכָר לְשִׁמְחַת בֵּית הַשְּׂוֹאֲבָה שִׁבְב"המק וְשֵׁם בְּמִקְדָּשׁ לֹא הָיָה שׁוֹם אֲכִילָה וְשִׁתְיָה וְכֵן מֵאִי דְעוֹשִׂים הַחֲתָנִים בְּלֵיל ש"ת פנ"ל אם סמכו להם עמ"ש בְּעֵלְמָא וַיַּעַשׂ מִשְׁתֵּה לְכָל עֶבְדֵי מִכָּאן שְׁעוֹשִׂים סְעוּדָה לְגִנְמָרָה שֶׁל תוֹרָה הֵנָּה מְלֻבֵד וְשָׂאִין זֶה אֶלָּא בְּעֶצְמוֹ שֶׁל יוֹם עַד קְרִיאַת וְזֹאת הַבְּרָכָה בִּס"ת עוֹד בָּהּ דָּאִין סְעוּדָה זוּ שְׁיִיכָא בִּב"הכ אֶלָּא בְּחֻצְרֵיהֶם וּבְטִירוֹתָם וְעוֹד יֵשׁ אִיסוּר נוֹסֵף דְּהוּא אַחַר קִימָתָם מִן הַשְּׁינָה וְהֵם נְעוּרִים עַד הַבְּקָר וּבֵין ע"פי הַפְּשֻׁט וּבֵין ע"פי הַזו"הק לָאוּ שְׁפִיר עֶבְדֵי וְכֵן בְּגִמְרָא כָּל חוֹמָשׁ פִּנ"ל לָאוּ שְׁפִיר עֶבְדֵי דִּב"הכנ אִין נוֹהֲגִין בּוֹ וְכו' פִּנ"ל וְעִינֵן לְהַרְבֵּי ש"ץ מִדָּף י"ד עַד דָּף ט"ו מ"ש בְּקִדּוּשׁ ב"הכנ וּמִינָהּ יֵשׁ לְאַסוּר בְּגִדוֹן דִּידוֹן: ו' הַמְנַהֵג לְהַקִּיף ז' הַקְּפוֹת עַל הַתִּיבָה בְּלֵיל ש"ת בְּאֶשְׁמוֹנֶת וְכֵן אַחַר תְּפִלַּת שְׁחֵרִית: הֵנָּה אַחַר תְּפִלַּת שְׁחֵרִית הִבִּיאוּ הַשְּׁכֵנִי הֵג סִימָן תִּרְס"ח וּבְאֶשְׁמוֹנֶת הִבִּיאוּ הַחֵיד"א בְּסוּף ס' ל"ד"א וְעוֹד הִבִּיאוּ שֵׁם בִּס"י הַנִּזְכָּר דְּכֵן עוֹשִׂין גַּם אַחַר עֶרְבֵית שֶׁל לֵיל ש"ת וְכֵן אַחַר מְנַחֵה וְכֵן אַחַר עֶרְבֵית שֶׁל לֵיל מוֹצָאֵי י"ט וְכֵן אֲנִי נוֹהֵג בְּבֵית מְדֻרְשֵׁי: וְדַע דְּמָה שְׁמַקְפִּידִין כ"כ דְּכָל אֶחָד שְׁמַקִּיף צָרִיף לְהִיּוֹת בְּיָדוֹ ס"ת אִינוֹ מִן הַהֶכְרַח אֶלָּא הַעֵינָקֶר הוּא שְׁיִנְיָחוֹ ס"ת עַל הַתִּיבָה וְיִהְיֶה עוֹמֵד אֶצְלוֹ ת"ח אֶחָד בְּפֶרֶט אִם הִיּוֹתוּ זָקֵן וְיִקִּיפוּ כָּל הַעַם הַתִּיבָה דַּהֲס"ת מְנוּחַ עֲלֶיהָ וְדִי בְּזָה: ז כְּתֵב מוֹפֵת הַדוֹר חַיִּים עַד הָעוֹלָם נִר"ו בְּסִפְרוֹ מוֹעֵד לְכָל חַי דָּף רי"ד עַל חֲתָן הַמִּתְחִיל שָׂאִין לוֹ לומר בְּסִימָנָא טָבָא אַחַר בְּרַפְת ס"ת קוֹדֵם שְׁיִתְחִיל לְקִרוֹת דְּהוּי הַפְּסָק וּדְבָרָיו קְלוּרִית לְעִין וְכֵן בֵּין בְּרָכוֹ לְבְרָכָה אִין לְהַפְּסִיק וְכִמ"ש הַרְבֵּי ב"ד עַל אֲמִירַת בְּרוּךְ דִּינֵן הָאֵמֶת בְּיוֹם ט"ב וְכִמוֹ שְׁהֶאֱרַכְתִּי בְּקוֹנְטְרִיִסִי זֶה וַיִּקְרָא אֲבָרְהָם חֶלֶק אֲנִיחַ חַיִּים דָּף ב' ע"ד מֵהַר"ע יַעוֹ"ש: ח' כְּתֵב הַרְבֵּי הַגְּדוֹל הַנִּזְכָּר שֶׁם דָּף רי"ט מֵהַרְבֵּי הַפְּרָדֵס בְּשִׁבְתַּת בְּרֵאשִׁית אִין קוֹרִין לְעוֹלִין כָּל אִישׁ יוֹמוֹ דְּשָׂמָא וְפִסּוּל בִּס"ת וְנִמְצָא קוֹרָא רַבֵּן הַפְּרָשָׁה בְּפִסְלוֹת עַכ"ל וְפִי' דְּבָרָיו הוּא דְּאִינְהוּ נְקֻטִי בְּשִׁפּוּלֵי גְלִימָה דַּהֲכֵנ"הג דְּכְתֵב כָּל שְׁנִמְצָא פִּסּוּל בְּמִשְׁלֵים אַחַר שְׁקָרָא ג"פ בְּהַכְּשֵׁר אִין לְהוֹצִיא ס"ת אַחַר וְאִף דְּהַבָּאִים אַחֲרָיו חֲלָקוּ עֲלָיו רַבֵּן בְּנֵן וְרַבֵּן מִנְּמ"מ פִּינֵן דְּמוֹרָה דְּאַתְרֵיהוּ הוּא עוֹשִׂין כְּדְבָרָיו וְכְשִׁקוֹרָא הַמִּשְׁלֵים מִפ' אֶלָּה תוֹלְדוֹת הַשְּׁמִים וְכו' וְאַחַר ג"פ וְנִמְצָא פִּסּוּל מְסִימִין בּוֹ הַקְּרִיאָה וְנִמְצָא דְרַבֵּן הַפ' נְקִרָא בְּפִסּוּל מִשָּׂא"כ לְשָׂאֵר מְקוֹמוֹת דְּאַפִּילוּ נִמְצָא הַפִּסּוּל בְּפִסּוּק אַחֲרוֹן מוֹצִיאִין ס"ת אַחַר לִיתָא לְהַדְּ חַשְׁשָׂא לְכֵן מוֹטֵב לְקִרוֹת כָּל אֶחָד יוֹמוֹ שְׁהַפְּסִיקוֹת שְׁמִפְרָשַׁת אֶלָּה תוֹלְדוֹת הַשְּׁמִים וְכו' וְאִילָף אִינֵם מְסִימִים בְּדָבָר טוֹב וּכְמִנְהֵג ע"הק צִפְתָּ אַת"ל.

ומיהו בבית מדרשי תקנתא אַנִי הדל באופן אַחַר יַעֲן דְּהַמְנַהֵג בְּפֶה מְתָא יַע"א הוּא דְּחֲתָן הַמְּסִינִים הוּא הַמִּתְחִיל בִּפ' בְּרֵאשִׁית עַד וַיְכַלּוּ וְדוּחִין הַכֵּהן וְהַלּוּי אַבְל אֲנִי הַצְּעִיר נוֹהֵג לְקִרוֹת הַכֵּהן עַד יוֹם אֶחָד וְהַלּוּי עַד יוֹם שְׁנִי וְאַח"ךְ קוֹרָא לְהַחֲתוֹן וְקוֹרָא בְּרֵאשִׁית עַד וַיְכַלּוּ הָרִי שְׁלֹשָׁה עוֹלִין וְאַח"ךְ קוֹרָא לְחֲתוֹן בְּרֵאשִׁית מִפ' אֶלָּה תוֹלְדוֹת עַד וְהַשְּׁקָה אֶת

כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה אוֹ עַד וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה וְאִח"ךְ קוֹרָא לְחַתֵּן מְעוֹנָה עַד אֲשֶׁר שָׁם הִזְקָב כְּמִנְהַג אֲרָצוֹת הַחַיִּים לְקָרוֹת לְכָל הַחַתָּנִים דְּוָמְיָא דְחַתָּן דְּקוֹרִין אוֹתוֹ לִס"ת בְּיוֹם צֵאתוֹ מִחַוְלָתוֹ וְכַמ"ש מוֹפֵת הַדּוֹר הַזֶּה לְשֵׁם וְאִח"ךְ מִשָּׁם עַד אֲעֻשָׂה לוֹ עֶזֶר כְּנִגְדּוֹ יֵשׁ שָׁם שְׂעוֹר שְׂנֵי עוֹלָיִם שְׁהֵם שְׁלִישֵׁי וּרְבִיעֵי הַקּוֹנִיִּם אוֹתָם לְכָל הַחַדָּשׁ וְאִח"ךְ קוֹרָא לְחַמִּישֵׁי הַקּוֹנָה אוֹתוֹ מִן וַיִּצָּר עַד פְּתוּנוֹת עוֹר וְאִם יֵשׁ שָׁם עוֹלָה אַחֵר יָכוֹל לְחַלְקוֹ לְשָׂנִיִּם וְהַשְּׂשִׁי קוֹרָא מִן וַיֵּאמֶר ה' לְאָדָם עַד לְשֹׁמֵר אֶת דְּרָף עֵץ הַחַיִּים וְאִח"ךְ הַמְשָׁלִים מִן וְהָאָדָם יָדַע ע"ס הַפְּרָשָׁה וְזֶהוּ דְרָף נִכּוֹן וַיִּשָּׂר וְאֵע"ג שְׂשִׁי פָּאן יוֹתֵר מִחֻבַּת הַיּוֹם אֵין לְחוּשׁ דְּבִשְׁבַּת לַכ"ע מוֹסִיפִין וְהַעוֹלָיִם לְחֻבַּת הַיּוֹם הֵם קְנוּיִים לְהֵם בְּדָמִים לְכֵן דְרָף הַנִּכּוֹן כַּמ"ש: שׁוֹרָה וְקוֹלָה.

בְּקִרְיַת הַמְּגִילָה א' לְאַחַר בְּרַכָּה שֶׁל הַמְּגִילָה נִהְגוּ בְּפֶה מְתָא יַע"א לֹמֵר אַרְוֵר הֶמֶן וְכו' וְהוּא ע"פ הַיְרוּשָׁלַמִי כַמ"ש מֶרֶן בַּב"י ס' תר"ץ אֲבָל נִהְגוּ שְׁקוּד שְׁמַתְחִילִין אַרְוֵר הֶמֶן וְכו' אוֹמֵר הַש"ץ בְּרוּף ה' וְהַקְהָל עוֹנִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכֵן עוֹשִׂין ג"פ וְאוּלַי מִטַּעַם פְּתַח דְּבָרֵיךָ יֵאִיר שְׁלֵא לְהַתְחִיל בְּאַרְוֵר אֶף שְׁכַבְר בְּרַכּוֹ הֵרַב אֶת רִיבְנוּ וְכו' וְאִח"ךְ הַש"ץ אוֹמֵר אַרְוֵר.

הֶמֶן וְכו' כַּנ"ל וְהַקְהָל עוֹנִים בְּרוּף מְרַדְכֵי וְכֵן עוֹשִׂין ג"פ וְאִח"ךְ אוֹמֵר הַש"ץ בְּרוּף מְרַדְכֵי וְהֵם עוֹנִים אַרְוֵר הֶמֶן כֵּן עוֹשִׂין ג"פ וְכֵן אַרְוֵרָה זָרַשׁ בְּרוּכָה אֶסְתֵּר עַד בְּרוּכִים כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִח"ךְ כָּל הַקְהָל אוֹמְרִים וְגַם חֲרַבּוֹנָא זְכוּר לְטוֹב.

וְאוּלַי מַה שְׁאוּמְרִין ג"פ כְּדֵי לְחַזֵּק הַעֲנָן ע"ד מ"ש ה' חִיד"א בְּכָל חַמִּירָא בְּלֵיל י"ד דְּכֵן מְצִינוּ בְּמִצְוֹת הַעֲוָרָה וְמַה שְׁאוּמֵר הַש"ץ וְהֵם עוֹנִים אַחֲרֵי דְוָגְמָא לְזֶה אֵיתָא בְּגַמְרָא דְסוּטָה דָּף ל' ע"ב בְּשִׁירַת הַיָּם דְּהִיָּה מַרע"ה אוֹמֵר וַיִּשְׂרָאֵל עוֹנִים אַחֲרֵי: ב' מַה שְׁפַתְבַּתִּי בְּסַפְרֵי זוּטָא הַשְּׁמֵר אֶמֶת עַל סְעוּדַת יוֹם שְׁבַעַה בְּאַדָּר חֲזוֹרְתִי עַל הַמְקָרָא שֶׁהוּא מְנַהֵג רַע כִּי הִנֵּה עֵין רוּאָה לְהֵרַב יַעֲרַת דְּבִשׁ שְׁפִיּוֹם זֶה עוֹשָׂה דְרוּשׁ בְּהַסְפֵּד גְּדוֹל עַל שְׁכַבָּה גַר יִשְׂרָאֵל.

וְהֵן עֲתָה חֲזִי הַגִּיט לְמוֹפֵת הַדּוֹר מֵהַר"ח פְּאֵלְאָג'י גַר"ו בְּסַפְרוֹ מוֹעֵד לְכָל חַי דְּכַתְבַּ שְׁעִיצוּמוֹ שֶׁל יוֹם זֶה מְכַפֵּר כְּמוֹ י"ה וְנֵאִים הַדְּבָרִים לְמִי שְׁאֲמָרֵן וּבְנֻדָּי דִּי"ה דְקָאֵמֵר ר"ל דִּיּוֹם עֲנוּת אָדָם נִפְשׁוֹ הוּא וְלֹא בְּאֲכִילָה וּשְׂתִיָּה ח"ו וְכ"ש סְעוּדָה וְתוֹ דְסַתָּם כְּפָרַת עוֹנוֹת הִיא הַתְּשׁוּבָה וְהַתְּעַנּוּת דֵּהוּא הַכְּנָה גְּדוּלָה לְתַשׁוּבָה כְּנֻדָּע.

וְמַה שְׁאֲמָרוּ לִי קְלִי הַדְּעַת דְּוָמְיָא דִּיּוֹם ל"ג לְעוֹמֵר יוֹם הַלּוּלָא דְרִשְׁב"י זֵיע"א אֵינוֹ כְּלוּם דְשִׁאֲנֵי רִשְׁב"י שְׁכַר רְצוֹן צְדִיק שְׁקָרָא עַל עֲצוּמוֹ יוֹמָא דְהַלּוּלָא דִילְקִיָּה מִשָּׂא"כ מַרע"ה דְלִפִּי פְּשׁוּטֵי הַמְדַרְשִׁים שְׁמִסּוּדָרִים לְעֲצוּמוֹ שֶׁל יוֹם הַרְבֵּה נִצְטַעַר בְּמִיתָתוֹ שְׁלֵא רְצָה לְמוֹת וְכַמָּה בְּקִשׁוֹת בִּיקָשׁ וְלֹא נִעְנָה וְזֶה שְׁמוֹ יוֹם פְּטִירַת מַרע"ה לֹא יוֹמָא דְהַלּוּלָא דְמַרע"ה וְתוֹ פִּינּוֹן דְאֲמָרוּ ז"ל אִם הִיָּה נִכְנָס מַרע"ה לְאַרְץ לֹא הִיָּה חֲרַב בְּ"הַמְקָם נִמְצָא יוֹם פְּטִירַתוֹ שְׁקוּל יִשְׁקַל כְּחֲרַבָּן בְּ"הַמְקָם מִשָּׁם וְאֵיךְ אָנוּ אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וְעוֹשִׂין סְעוּדוֹת וְלֹא עוֹד יֵשׁ קְלִי הַדְּעַת שְׁאֵין אוֹמְרִים וַיְדוּי בְּמִנְחָה וּבְמַעְרַב רְאִיתִי שְׁמַרְבִּין בְּסִלְיַחוֹת בְּמִנְחָה כְּמוֹ תַעֲנִיית צִיבוֹר וְקוֹרִין וַיְחַל מִשָּׂה: טוֹב לְחַזוֹת.

את חג המצות א' בהגעלת פלים בפסח נהגו שעושין מכוללות העיר לכל בני העיר מפניס קופת הסברה הקדושה העוסקין במת והגזבר הממונה על הסברה הנ"ל נר"ו עומד בפרץ הוא ובני הסברה עמו הן בהכנת העצים הן בביאת שני יורות גדולות שעושין בהם ההגעלה הן במלוי המים ומתחילין מערב יום י"ג ועושין משמרות משמרות עד מחר עד חצי היום מ"ומ ובימי נעורי זכורני שהיו שלשה ב"ד יושבין שם סמוך להם לבדוק כל הפלים לכלי שצריך הגעלה או ליפון או לכלי שיש בו חלודה שצריכין לנקותו הדק היטב והשתא אשתרבובי אשתרבוב שהב"ד ממנין שני ת"ח על רזא דנא ובעיני יפה תיקון הראשונים זלה"ה: ב' המנהג לעשות מצות בפסח דבר יום ביומו ה בתנורים שפיהם למעלה כמו תנורים שבימי הש"ס אבל בכל המקומות שראיתי הוא בהפך שעושין הפל קודם פסח וראיתי בעו"ב בפל יע"א אע"פי שאין להם תנורים מן הצד אלא כמו תנורים שבימי הש"ס ואופין בהם בכל השנה דבר יום ביומו פת חמה עכ"ז במצות של פסח עושין הפל קודם פסח.

והאמת שקבלנו מזקנינו כי נשי של פה מתא יע"א זריזין מאד מאד אף. הנכון שיעמוד הב"ה עליהם.

הן לענין שיתעסקו בעיסה עסק גמור אם עדין אינן יכולין לאפות שעדין לא הוסק התנור והן במים שמצננת בהם האשה ידיה שלא תקטר בהם המצות וכן יזהר שלא תשב במקום השמש ובפרט יומא דעיבא דכוליה שמשא וכן שיבטל כל הפירורין שפילו קודם שיחמיצו ושאר ההנהרות וכולי האי ואולי ואני זעירא מיום בואי לפה מתא עם ב"ב אני נוהג לעשות הפל קודם פסח כיון שפך נהגתי בא"י כמה שנים וגם כיון שהוא משום גדר פרישות איני רשאי לשנותו: שאלו את שלום.

יפה תענית לחלום א' מה שנהגים בליל ח"ץ קודם תפלת י"ח בערבית לומר בקו"ר ענני שאלתי לכמה ב"א ע"ז נהשיבוני לומר שלמחר הוא ת"ץ ואין זה טעם פעיקר אלא כמו שאמרין בערבית של ליל ר"ח בקו"ר ר"ח דהפנונה הוא לומר יעלה ויבא בעבודה הפנונה היא להזכיר עננו בש"ת וכמ"ש מרן סי' תקס"ה מהרי"ף והרא"ש ודלא כהר"ן הביאו הר"ן בפ"ב דשבת והרמב"ן כתב עליו שא"א לדחות ראיות הרי"ף וכן סתם מרן שם בש"ע פנותיהו דכתב ואמרה בכל תפלותיו דמשמע גם בערבית כמ"ש ה' מאמר מרדכי שם ואנו קבלנו עלינו הוראות מרן ואין לתמוה אף בליל התענית שהוא אוכל אומר עננו ובערבית ליל מחנרתו שעדין הוא שרוי בתענית אינו אומר עננו יעו"ש שם בב"י ועוד אלו שאומרים בקו"ר מי שרי להו להפסיק בין בליל ת"ץ בין בליל ר"ח ואזקה זה לא שמענו אלא בש"ץ בלבד שמכריז בליל ר"ח וכמ"ש מרן בש"ע סי' רל"ו: ב' בתענית ציבור בשחרית ומנחה אם התפללו בקו"ר שהש"ץ אומר שלשה ראשונות וג' אחרונות בקו"ר כתב הכנ"ה סי' תקס"ו שיאמר ש"ץ עננו בברכה בין גואל לרופא בקו"ר והוא ממנהל"ח סט"ו אף הציבור שעמו אין אומרים אותו כ"א בש"ת וה' יד אהרן שם ח"א כתב מס' מעין גנים שחולק ע"ז וס"ל דספק ברכות להקל ופוק חזי מאי עמא דבר דאין נוהגין פן ולעולם אם אמרה ברכה בפ"ע אין מוחין בידו ואם לא אמרה כ"א בש"ת אין מוחין בידו עכ"ל ס"ר ה"ר מ"ג יעו"ש: ג' מה שנהגים להניח ציצית

ותפלין במנחה בת"ץ הוא ע"פי מ"ש מ'רן בב"י סמ"ו פ'די להשלים המאה ברכות ממה
שחסר מחמת התענית וכן הנה המנהג מקדם קדמתה בפה העירה יע"א ד'כולם היו.

מניחים וכ"ה המנהג בארץ הצבי תוב"ב אלא דעכשיו בפה מתא אינו מניחים זולתי
הת"ח ואיזה מיראי ה' ובאמת לפי מ"ש מ'רן סי' תקנ"ה ו"ל נוהגים שלא להניח ציצית
ותפלין בשחרית בט"ב. ומניחים אותם במנחה וכו' ע"כ משמע מדבריו שאם הניחו אותם
בשחרית א"צ להניחם במנחה להשלים מאה ברכות דהרי יש שם קריאת התורה שיש
ששה ברכות ומ"מ הואיל ויצא מפי מ'רן הקדוש שגם בת"ץ שמניחים בשחרית מניחים
גם במנחה אין לזוז מדבריו אלא שלדעתו ו"ל במנחה של ט"ב יש קפידא ביותר להניחם
כיון שנהגו שלא להניחם בשחרית פ'די שלא להתבטל יום אחד גמור בלא הנחת תפלין
וכן אם נאנס יום אחד ולא הניח בשחרית שניחם במנחה ועין רואה בא"י ובח"ל דמי
שמניחים שני זוגות מניחים במנחה של ר"ת לבד והוא ע"פי מהרח"ו שראה פ' לרבינו
האר"י שפ' הנה עושה בכל יום במנחה קודם שהנה לו שמושא רבה וכמ"ש ה' חיד"א
בבר"י סל"ד וכ"כ הרב נגיד ומצנה דח"י ומהרד"ף במכתם לדוד ס"ד ובשגם דאין דרכנו
להניח לא זה ול"ז בכל יום במנחה.

בת"ץ מיהא שאנו מוכרחין להניח מניחים של ר"ת לבד הגם דאין אנו מברכין עליהם
ולפא הטעם דכתב מ'רן להשלים מאה ברכות. וכ"ז במנחה שפ'ר י"ח בתפלין של רש"י
פ'מו שהנה עושה מהרמ"ג שמניח תפלין בביתו בהצנע וקורא בהם ד' פ'רשיות ואח"ך
מסירם והולך לב"ה הביאו הרב הל"קט ח"ב סקל"ט אות מ"ז ושפ'ר מצא בכתיב האר"י
זיע"א הביאו ה' י"א ח"א סי' תקנ"ה.

והנה דברי הל'קט סתומים אם הנה מהרמ"ג מניח שתייהן בשחרית או של רש"י לבד כי
הדבר שנוי במחלוקת בין הרמ"ע ומ'הר"ש שרעב"י דלהרמ"ע בפ'ר אינו מניח אלא של
רש"י לבד ובמנחה יניח שתייהן ולמ'הר"ש שרעב"י בפ'ר יניח שתייהן ובמנחה של ר"ת
לבד כמ"ש ה' חיד"א בברכ"י סימן תקנ"ה.

ומה שהקשה שכנ"ה ס' תקנ"ה על מהרמ"ט בזה עיין לה' חיד"א שם מה שיישב בזה.
ובברכ"י י"ד סי' שפ"ח כתב על האבל דשב וא"ת עדיף.

ומ"מ אנו נהגינן דבט"ב בפ'ר ובימי האבל מניחין שתייהן ובמנחה של ט"ב וכן במנחה
של ת"ץ מניחין של ר"ת לבד וכן ראינו לכמה בעלי הוראה. וראיתי בחידושי דינים בס'
ארבעה צומות הנד"מ דס"ח ע"ב דכתב משם כנ"ה דהנהגינן להניח שני זוגות תפלין
גם בט"ב במנחה יניחו עכ"ד.

ואין דבריו מכווננים דכוננת כנ"ה שם במ"ש מדברי מהרמ"ע אינו אלא על הנחתם
בפ'ר ובשני ירי שם מבואר דהביא דברי מהרמ"ע הנז' דסבור דאין להניח בפ'ר אלא
של רש"י לבד ובמנחה יניח שתייהן ומני"ר הקשה עליו שם כיון דאנו מניחים של ר"ת
מטעם ספק א"כ בפ'ר יניח שתייהן וא"כ כיון שפ'ר יצא י"ח בפ'ר במנחה תסגי בשל
ר"ת לבד.

ותו שלא ראה למהרד"ף שם שפ'תב ו"ל ובנדאי שמי שיש לו תפלין דר"ת ורוצה עכ"ז
להניח גם במנחה של רש"י אין לנו עליו אלא תרעומת שאינו חושש לדברי משיח ה'

נאמן ביתו ארי"א דבי עילא"י כי הוא לבדו נז"הר בזיה"רא עילאה וכל הפורש מדבריו
פפורש מן החיים וכו' עכ"ל ועיין לס' כס"א סי' תקנ"ה שהביא ע"ד מהרמ"ג הנז' מש"ות
הרשב"א כ"י ורבינו האי ומדברי הרמב"ן פדבריו ואין בידינו לראות הדברים בפירוש:
ד' נהגו משנכנס אב אע"פ שאין אוכלין בשר כמו שפירשנו נהגים בכל המקומות אפ"ה
אוכלין בשר מלוח יבש ולדעת מרן הקדוש לאו שפיר עבדי שכתב בב"י סי' תקנ"א
לדעת המרדכי ופסקו שם בש"ע במי שנוהגים שלא לאכול בשר מר"ח או מי"ז בתמוז
מוותרין בתבשיל שנתבשל בו בשר ואסורין בבשר עוף ובשר מלוח ויין תוסס ע"כ וכיון
שכתבו בשם יש מי שאומר היא סבא מן ספמת כמ"ש הרב יד מלאכי דקצ"ג ע"א מפמה
רבנותא והטעם שכתבו בשם יש מי שאומר משום שלא מצא סבא זו בשאר הפוסקים
כ"א יחיד יעו"ש וכתב עוד מרן בב"י שם למעלה מזה משם הכלבו והנמנעין לאכול
בשר מותרין בתבשיל שנתבשל בו בשר ובגדרים קי"ל הנודר מן הבשר מותר בתבשיל
הרי שלא התיר אלא בתבשיל בלבד ואין לחלק בין בשר מלוח לבשר יבש דכל שיצא
מכלל שלמים אקרי בשר ותו דהטור בסי' תמ"ז פתב דנוהגין לאכול בפסח בשר יבש
וגבינה דנעשו קודם פסח וכו' וכתב הב"י ע"ז דכ"כ המרדכי בפ"ק כ"ש והג"מיי בפ"א
משם הסמ"ק ונהרא וראה שם בדבריהם דדייקי בלישנייהו לכתוב בשר מלוח ואם
בשר מלוח אינו נקרא בשר יבש מאי אומר מרן הב"י ע"ז וכ"כ המרדכי והג"מיי אלא
ודאי דשם אהד להם והו אמת דיש לדחות דע"כ לא פתב המרדכי דבשר מלוח אסור
ולדין ה"ה בשר יבש וכן הכלבו דמשמע מין הכי מטעם דכתב הכלבו דבגדרים הולכין
אחר לשון בני אדם דאפתי קרו ליה בשר או בשר מלוח או בשר יבש משא"כ בתבשיל
של בשר דאין עצמו בשר ודומיא דבשר עוף דאסור דאע"ג דהוא עוף קורין לו בשר
וה"נ בשר יבש ובשר מלוח שם בשר עליו משא"כ באתרא הדין דאין שם בשר עליו
פלל אלא קדי"ד או כלי"ע לבני מערב הפנימי וכה"ג פתב מהריק"ש בהגהותיו סרי"ז
סי"ז עמ"ש מרן שם הנודר מן השמן אם במקום שמסתפקין בשמן זית לבד מותר בשמן
שומשמן וכו' וכתב ע"ז וז"ל ה"מ במקום דקורין שמן שומשמן אבל במקום שקורין
לו סיר"ג לבד אינו אסור אלא ממה דשומעין השומעין ומבינים בדבריו ע"כ ה"נ דכונתה
ועוד פתב מרן שם בי"ד ואם התנה הכל לפי תנאו ע"כ ואולי דמעיקרא הכי קבלו עליהם
והני כמו התנו ומ"מ מיום עומדי על עגן זה אני מחמיר על עצמי ואיני מוחה באחרים
דאולי גם מרן מסכים לזה מטעם הנ"ל דאין קורין לו בשר: הו בלשוני מלה.

קול מידי דאכילה א' נהגו בפולין ועדשים ואפונים של אותה שנה שרוב אנשי העיר
הבינונים זה מאכלם ברוב ימות החורף וצריכים ליהדר שלא יבשלו אותם אלא ע"י
בדיקה אם לא פשעבר עליהם השנה דאז צריך ליתנם צוננים והמנוקבין והמתולעין יעלו
למעלה ואח"ך יתנום במים רותחין דאז אם יש שם תולעים ימותו כמ"ש בש"ע ספ"ד
אלא שהפ"ח היקל אחר ששה חדשים ועיין במח"ב שם שכתב משם מז"ה דבתוך
השנה נמי יש תקנה לטחון אותם וימותו התולעים ואין בזה משום מבטל איסור
לכתחילה: ב' תנורים שבפה העירה פולם הם של גוים ופיהם מן הצד והסיקן מלמטה
ובשביל דאופין בה פת של בעלי בתים צריכים הטלת קיסם ונהגו דהטלת קיסם זה
מוצאי פסח למוצאי פסח מחמת שבימי הפסח הם מתבטלין דכל ישראל עושין מצות
בבתיהם ובשבתות השנה דהיו מתבטלין בשביל דהחום נשאר עד יום ראשון ויש להם

סמך לזה ממ"ש מור"ם סקי"ב והיום אפילו בשבת וימי הפסח אינן מתבטלין שאופין בהם פת ש"ג והפת לחיל המלך אף האזנה היא כשיפלו התנורים וצריכים לתקנם מחדש דאז צריף הטלת קיסם מחדש וכ"ה בסופגנין כמ"ש הרשב"ץ ח"א סי"א אף בזה נהגו להחמיר כי בזה צריף הטלת קיסם בכל יום מחמת שפשוט נכבה האש לא ישאר שום חום.

נדע דבזלאבי"א נהגו להחמיר בפל גוים כמ"ש הרשב"ש סימן תרכ"ח הביאו הרב חיד"א בשיו"ב שם וה' ערף השלחן שם ושם פתב דהורה לו הרב מר אביו ז"ל וחרז בו מר אביו ממ"ש להתיר בח"א סי' פ"ט וביאו הב"י סקי"ב ומה שלא הביא הב"י מהרשב"ש אע"פ שביאו הרבה פנודע צ"ל שלא היה פולו בידו כי לא היה אצלו אלא כ"י פאשר תראה מסדר זמנים מדפוס הרשב"ש וכ"ע שם הרשב"ש דלא סימוה קמיה דהריב"ש דדעתו היה להתיר: ג' נהגו לאכול החלאוו"ה ש"ג שעושין אותו מדבש תמרים ובהיות שהדבש הנ"ל כשהוא עדין על האש מקפאין אותו בביצים ובלא ביצים אי אפשר להקפות.

ובענין בשולי גוים לא חיישינן כיון דהדבש נאכל כמות שהוא חי אע"פ שעולה על ש"מ מ"מ תרתי בענין נאי משום הביצים דקי"ל הביצה אע"פ שראוי לגומעה חיה יש בה משום בש"ג מאי הוי הרי קי"ל במקום שאוכלין הפת של פלטר ש"ג אפילו נילווה בביצים שרי משום דקמחה עיקר ה"נ דבשה עיקר ואע"ג דאינפנד"ה אסרה מרן שם אע"פ דקמחה עיקר התם משום שמנונית נגעו בה ואע"ג דקי"ל דבר המעמיד אפילו בארץ לא בטיל ובלי הביצים שנותנים א"א שיתקפא הדבש כ"כ להיותו קשה אין לחוש דאעיקרא הא דדבר המעמיד וכו' אינו אלא מדרבנן כמו שרמז בס' ארעא דרבנן אות ד' ס"ג מהתוס' והרשב"א בת"ה פל"ל כ"ה וכ"כ בספרו קהלת יעקב די"ו ע"ד והו"ל דרבנן אדרבנן דגיעולי גוים אינו אלא מדרבנן ועוד הא דדבר המעמיד וכו' היינו בדבר שאגפו אסור פגון המעמיד גבינה בעור קיבת גבילה אבל לא בדבר שהוא מותר וכגון המעמיד גבינה בעור קיבת פשירה דהתם בטר טעמא אגלינן כנז' בטור וש"ע י"ד ספ"ז אף מז"ה חק נתן זלה"ה לא היה אוכלה.

והנה בעתה שיש מוכר ישאל למפור החלוו"א הנז' בדמותה כצלמה מצד הדין אסור לישאל קנות מהגוי כמ"ש בש"ע י"ד סי' קי"ב במקום דנוהגים היתר בפת פלטר של גוים ויש שם פלטר ישאל אסור לקנות מהגוי עד שתכלה הפת של ישאל ובלא זה מצד הדין צריף להקדים לקנות מישאל כמ"ש בת"כ על פסוק או קנה מיד עמיתך וביאו הכנ"הג בח"מ סי' זכ"ר הגב"י ועיין מ"ש בזה הרב משחא דרבותא ח"ב דקע"ג ע"א והרב חק"ל ח"מ ח"א סקל"ט ואם הוא בשווי אחד אז מוסכם אליבא דכ"ע דצריף להקדים לקנות מישאל: ד' נהגו שלא לאכול פולין שלוקים של גוים.

איברא דמור"ם התיר באפונין קלויים בי"ד סקי"ג וכ"ה בע"הק צפת את"ל שאוכלין הקו"דאמס של גוים שקורין בערבי לב"לאבי בי וכן תרמוסים שלוקים של גוים דמאי שפא קלויים או מבושלים. איברא דהרב חיד"א בשיו"ב שם פתב דלרבינו האר"י זיע"א הקו"דאמס הנ"ל אסורין אע"פ שאינו עולה על שלחן מלכים עולה על שלחן שרים וסוד הדבר הלא שרי יחדו מלכים.

אָבֵל פֶּה הָעִירָה יע"א שְׁאוּכְלִין הַקו"ד אַמֶּס הַנָּ"ל וְאִין אוֹכְלִין הַפּוֹלִין הֵם דְּבָרִים סוֹתְרִים אַף הַנּוֹחַ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל. וְשִׁמְעֵתִי מִזְקֵן אֶחָד שֶׁהוֹרָה לוֹ מוֹרָה אַחַר מִהֲרַבְּנִים שֶׁקְדָמוֹנוּ שְׂיֻכְל לְאֹכֹל הַפּוֹלִין הַנּוֹ' מִהַקְדִּירָה הַשְּׁלִישִׁית שֶׁבִּישָׁל הַגּוֹי וְנִרְאָה דְטַעְמוֹ שֶׁל דְּבָר כִּי הַבִּישׁוֹל הַשְּׂנִי הוּא גִיעוּל לְגִיעוּל הָרֵאשׁוֹן: ה' נִהְגוּ לְאֹכֹל חֵלֶב שֶׁל גּוֹיִם שְׂאִין יִשְׂרָאֵל רוֹאֵהוּ וְטַעְמָם שְׂאִינוֹ נִמְצָא כ"כ חֵלֶב טָמֵא וְכַדְעַת הַפַּר"ח סִימָן קט"ו וְעֵינֵינוּ מֵהַ שְׁהָאֲרִיף בְּזֶה הָרֵב זכ"ל ח"א דקצ"ה וכ"כ הרשב"ש סי' תקנ"ד.

אִיבְרָא דְקִשָּׁה עָלֵי דְבָר זֶה לַעֲשׂוֹת נֶגֶד מֶרֶן הַקְדוּשׁ מֵהַ שְׁפֹתֶם בַּסִּקְט"ו דְאָסוּר בְּלִי שׁוּם חֵלֶב וְאִינוֹ קַבְלָנוּ הוֹרְאוֹתָיו כִּידוּעַ בְּשִׁלְמָא בְּאַתְרֵיהּ דֵּהֲרֵשֶׁב"ש נִיחָא דֵּהוּא וְהָרֵב מֵר אָבִיו הָיוּ קוֹדֶם מֶרֶן הַקְדוּשׁ וְעֵינֵינוּ בֵּה' זכ"ל שֶׁם בְּמַעֲשֵׂה שֶׁהִבִּיא וְכֵן אֵירַע בְּפֶה מִתָּא מִמֶּשׁ דְּבָר הַלְמַד פְּמָה גְדוֹלִים דְּבָרֵי חֲכָמִים שְׁאָסְרוּ בְּסִתְמוֹת.

וְעַתָּה נִמְשָׁף לָהֶם לְאֹכֹל גַּם הַיְנוּר"טִי שְׁקוֹרִין בְּעַרְבֵי לַב"ן דְּחוּץ מֵאִסוּר גִּיעוּלֵי גּוֹיִם דְּמַחְמָמִין אוֹתוֹ בִּימֵי הַחוּרְף וּבְשָׁגָם שִׁישׁ לְהַקֵּל בְּזֶה מ"מ הָרִי אִיסוּר אַחַר יֵשׁ בְּחֵלֶב שְׁחֵלְבוּ גּוֹי וְאִין יִשְׂרָאֵל רוֹאֵהוּ וְלִכֵּן ה' מֵהֲרִי"ע בְּמִנְהֵגִים הִקְלַת בִּימוֹת הַקִּיץ שְׂאִין מִחְמָמִין אוֹתוֹ מִחֲמַת שֶׁהֵם נוֹהֲגִים כֵּהֲרֵשֶׁב"ש שְׂאִין חוֹשְׁשִׁין לְחֵלֶב שְׁחֵלְבוּ גּוֹי וְכו' מִטַּעַם דְאִינוֹ מְצוּי וּבְמִקּוֹם דְּחוֹשְׁשִׁין לְחֵלֶב שְׁחֵלְבוּ גּוֹי וְאִין יִשְׂרָאֵל רוֹאֵהוּ לְאָסוּר.

הַיְתֵר הַיְגוּר"טִי הַנָּ"ל הוּא לִיתָנוּ בְּתוֹף שֶׁק שֶׁל פֶּשֶׁתָן עַד שְׂיָזוּב כָּל הַמֵּיִם שָׁבוּ וְאִח"ךְ מְדִיחִין אוֹתוֹ וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ כִּמ"ש ה' הַל"קט דִּי"ז ע"ג מֵה' פֶּרַח מ"א ח"ב סל"ג וְהַטַּעַם הוּא כִּינּוֹן שְׁזָב כָּל הַמֵּיִם שָׁבוּ וְנִשְׁאָר קְפוּי הָרִי סִימָן דֵּהוּא חֵלֶב טָהוֹר שְׂאֵם הוּא טָמֵא לֹא הָיָה נִקְפָּה.

וּבִיגוּר"טִי שֶׁל פֶּה הָעִירָה א"א לַעֲשׂוֹת כֵּן שְׁמַבִּיאִין אוֹתוֹ כְּלוֹ זָב כְּמֵיִם וְאִין בּוֹ צַד קְפוּי כְּלָל וְאֵם יִשְׂמוּהוּ בְּשֶׁק זָב כְּלוֹ וְלֹא יִשְׁאָר מִמֶּנּוּ מֵאוּמָה תוֹף הַשֶּׁק. וּמִז"ה חֶק נִתֵּן זִיע"א לֹא הָיָה טוֹעֵם לֹא זֶה וְלֹא זֶה.

וְכֵן הַחֲמָאָה שֶׁל גּוֹיִם נִהְגוּ בָּהּ הַיְתֵר וּבְזֶה אִין לְגַמְגָם עֲלֵיהֶם יַעַן דְּמֶרֶן בַּסִּקְט"ו תְּלָה בְּמִנְהֵג הַמְקוֹמוֹת וְכֵן בַּע"ה ק צֶפֶת אֶת"ל אוֹכְלִין אוֹתָהּ בְּשׁוֹפֵי אָבֵל הַיְגוּר"טִי הַנָּ"ל אַע"פִּי שֶׁהוּא קְפוּי קֶצֶת נִהְגוּ בּוֹ אִיסוּר מְלַבֵּד שְׂאִינָה אֶרְחִי וּפְרַחִי שְׁשֵׁם מְעַרִי טוֹר"קִיא נוֹתְנִים אוֹתוֹ בְּתוֹף שֶׁק שֶׁל פֶּשֶׁתָן כְּנ"ל כֵּהוֹרְאֵת ה' פֶּרַח מ"א הִבִּיאוּ ה' זכ"ל שֶׁם אָבֵל בַּע"ה ק מִירוֹן בְּהַלִּיכְתֵּינוּ לְשֵׁם בְּהַלּוּלָא דְרֵשֶׁב"י זִיע"א אוֹכְלִין אוֹתוֹ וְאָמְרוּ לִי דֵּהֲתַקְנָה הוּא בַּע"ה ק צֶפֶת דּוֹקָא וְטַעַם מְגוּמָגָם הוּא בְּעֵינֵי.

וּמֵה שְׁאוּכְלִין אוֹתוֹ בְּפֶה הָעִירָה יע"א יַעַן כִּי לֹא קָפְדִי עַל חֵלֶב שְׁחֵלְבוּ גּוֹי וְכו' וְאִין כָּאֵן אֶלָּא מִשׁוּם גִּיעוּלֵי גּוֹיִם וְסִתָּם כָּלִים גּוֹיִם אִינּוֹן בְּנֵי יוֹמָן וְיֵשׁ מִיִּרְאֵי ה' שְׂאִין טוֹעֲמִים הַיְגוּר"טִי הַנָּ"ל עַד יְמוֹת הַקִּיץ שְׂאָז אִין צָרִיף שׁוּם חֲמָמוֹם וְכ"כ מֵהֲרִי"ע בְּמִנְהֵגִים כְּנ"ל: זֹאת תּוֹרַת הָעוֹלָה.

גְדוּלָה מִיִּלָּה א' נִהְגוּ כּוֹלְלוֹת הָעִיר לְמַפּוֹר מְדִי שְׁנָה בְּשָׁנָה בְּסִדֵּר רָאָה פְּרָטִים שֶׁל הַמִּילָה שֶׁל אוֹתָהּ הַשְּׁנָה וְהֵם מִי דְתוֹפֶס הָאֲרָגָז שְׁמִינִיחִין בְּתוֹכּוֹ הָאֲזַמְלִין שְׁחוֹתְכִין בָּהֶם וְהַמְגַנִּים וְהַסְמָמִיִּים וְהַסְמָרְטוּטִין וְכָל מֵה שִׁצְטָרַף לָזֶה וְכֵן מִי שֶׁתוֹפֶס רְגְלֵי הַתִּינוֹק בְּשַׁעַת הַמִּילָה וְכֵן מִי שְׁמַבְרֵף עַל הַכּוֹס וְכֵן מִי שְׂאוּמֵר קְדִישׁ אַחַר שְׂאוּמֵרֵי שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֲשֶׁרֵי כָּל יִרְא

ה' וגו' שאומר' אחר הפיוטים וכן מי שיושב אצל הכסא שיושב עליו הסנדק וכיוצא בזה על זה הדרך באופן שקל מי שמסתפל במנהל בשעה שמל הוא נמפר בדמים והפל הוא לחבב המצוה וממון זה נכנס לצורכי הקהל כשאר צורכי ההכנסות שהם לת"ח ולעניים: ב' נהגו פשיש מילה או חתונה לילה אחת קודם המילה וכן לילה אחת קודם הבאת הפלה לחתן עושה בעל השמחה אכילה לכל העניים ומנהג ותיקין הוא דאיתא במדרש רבה בענין העקדה דקטרג השטן על אברהם אבינו ע"ה דעשה משתה גדול ביום הגמל את יצחק ולא הקריב קרבן לה': ג' נהגו בערב שלמחירתו מילה באין עשרה בטלנים וקורין שם ההלל והלל הגדול ואח"ך נותן להם בעל הברית מעט פרפראות וכיוצא ונראה שסמכו להם בזה כמו ברפת הגומל למה שצדד מרן בב"י סי' רי"ט למה שנוהגים קצת ב"א שהבעל אומר ברפת הגומל על אשתו שילדה והוא ז"ל דחאו שם לזה המנהג.

ושחיקת הסממנים והנרות שדולקין ביום המילה יש סמך לזה ממ"ש בסנהדרין בפ' אהד דיני ממונות דף ל"ב ע"ב תנא קול ריחים בבורני שבוע הבן שבוע הבן אור הנר בברור חיל וכו' יעו"ש.

וכן הסדינין שתולין ביום המילה בפתח הבית יש סמך לזה ממ"ש תו' שם שהיו תולין מפה ונראה דמפה שאני דהיא סי' לצורך אכילה משא"כ סדינין אלו שהם של משי מוזהבות והם מלבושי נשים ויש לתא דאין להסתפל בבגדי צבעונין של אשה אפילו שהם קבועים בפנתל כמ"ש בע"א דף ר' ופסקוהו הפוס' ואע"ג דאינו אסור אלא כשהוא מפירה מ"מ היו יכולין לעשות באופן אחר: ד' נוהגים בליל המילה מתחילין ללמוד ז"ה ק ח"א דף צ"ה ע"א פסקא המתחלת ויאמר אליו אני אל שדי עד סוף הפרשה כמו שנדפס בס' מים חיים.

וטפי עדיף ללמוד מתחילת המעשה של ר' אבא דהיינו מתחילת פסקא המתחלת ויהי אברם בן תשעים ותשע שנה דמתוכה מתחיל המעשה של ר' אבא. וסועדין שם כל הקוראים הת"ח סעודת קבע בבר"המו ואח"ך לומדין כל הלילה גפ"ת ומה טוב ומה נעים ללמוד הסדר שתיקון ה' חיד"א בספרו פ"ח חמר.

ואחר המילה או בערב עושין סעודה ממיני תרגימא ועושין העיקר טפל והטפל עיקר דעיקר הסעודה בבר"המו היא ביום ולא בלילה ואסמכוה אקרא ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק הוא יום המילה הגמל נוטריקון ה'גמ'ל וכן הוא בארץ הצבי ת"ו שבלילה המילה עושין מיני תרגימא לבד וביום המילה סעודת קבע בבר"המו.

וכ"ה במשתה של חתונה דעושה אבי הפלה משתה בליל שני והחתן בליל רביעי דאותה הלילה מביאין הפלה לביתו ולמחונרתו בערב מברכין לו שבועה ברכות ובעת ההיא עושה החתן סעודה ממיני תרגימא ומאז והלאה וערבה קו"ל שמחה ואדרבה עיקר השמחה והמשתה הוא מליל החנופה ואילך בסעודת היום ובסעוד' לילה שמביאין פ"ח חוץ משבת דאין צריך פ"ח ובבל סעודה מברכין ז' ברכות וכ"ה בכל תפוצות ישראל שראית: ה' נהגו ביום י"ה שיש מילה מברכין על הפוס ונותנין לתינוק שלא הגיע לחנוכה לטעום והדבר קשה בעיני דהוא נגד מרן בש"ע א"ח סי' תרכ"א ובי"ד סי' רס"ה כתב דאין לברך על הפוס.

איבָּרָא בַּט"ב סָתַר עֲצָמוֹ שְׂבַא"ח סִי תִקְנִי ט פָּתַח לְכַרְךָ וְאֵלֹוֹ בִּי"ד שָׁם פָּתַח שְׂאִין לְכַרְךָ וְהִשְׁוֶהוּ לִי"ה וְאֶפְשָׁר דְּמָה שְׁנֵהֲגוּ בְּפֶה הָעֵירָה לְכַרְךָ בַּט"ב דְּסִבְרֵי דְמָרְוֹן סֹגְיָא בְּדוֹפְתָה עֲדִיפָא מ"ש בַּא"ח בְּהִלְכוֹת ט"ב.

ופי' הסנֶדֶק עֵינָן לְהַרְבֵּי ב"ה בִּי"ד דְּהוּא בְּלִשׁוֹן גֵּוֹן מְלִיץ טוֹב: ו' נִהְגוּ הַמּוֹהֲלִין יצ"ו שְׁמוֹהֲלִין זֶה אַחַר זֶה וְחֻזְרִין חֲלִילָה וּמִי שְׁשׂוֹאֵל מְאִיזָה ב"א לְתַת לֹו לְמוֹל אוֹ שְׁנַתָּן לֹו אָבִי הֲבֵן מְעַצְמוֹ לֹא יַעֲשֶׂה וְלֹא כְּלוּם וּבְמִשְׁמֶרֶה שְׁלוֹ הֵן נִגְרַע מִמֶּנּוּ יַעַן שְׁפָכַר קִיָּים מְצֻנָתוֹ בְּאוֹתָהּ שְׁשׂוֹאֵל אוֹ שְׁנַתָּנוּ לֹו וְדָבָר טוֹב הוּא זֶה שְׁלֹא לְהַטִּיל קִנְאָה: ז' נִהְגוּ אֵיזָה ב"א לְקָרוֹן שָׁם הֲבֵן עַל שָׁם הַחֲדָשׁ שְׁנוּלַד בּוֹ כְּמוֹ מִי שְׁנוּלַד בְּחֲדָשׁ אָב דְּקוֹרִין לֹו מְנַחֵם וּבְחֲדָשׁ אֲדָר מְרַדְכִי וְכוּ' עז"ה וְרֵאִיתִי לְהַרְשָׁפִיץ ח"ב ס"ח: ח' הַמְנַהֵג בְּפֶה הָעֵירָה דְּמִי שְׁהוּא שְׁתּוּקִי שְׂאִינוֹ יוֹדַע אָבִיו קוֹרִין אוֹתוֹ בְּיוֹם הַמִּילָה יִשְׂרָאֵל לֹו מֵר שְׁכָשָׁר הוּא לְבֹא בְּקֶהֱל וְכוּ' בַּקִּס"ת קוֹרִין לֹו יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל בְּמִקּוּם שְׁמוֹ וְחֻנִּיקָתוֹ וּבְעֵנָן הַגָּט צָרִיף לְהַתִּישֵׁב אֵיף כּוֹתֵבִין הוֹאִיל וְאִין אָנוּ רְגִילִין לְכַתּוֹב הַחֻנִּיקָא כְּדַעַת מָרְוֹן ז"ל: ט' הַמְנַהֵג הַפְּשׁוּט בְּכָל יִשְׂרָאֵל שְׂאִין אָבִי הֲבֵן עוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַמִּילָה דִּי"ט שְׁלוֹ הוּא וְאֶסְמְכוּהוּ אַקְרָא וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתָּה גְדוֹל בְּיוֹם הַגָּמֵל אֵת יֶצְחָק ה"ג מֵל וְכוּ' אַקְרָא שְׁשׁ אָנְכִי עַל אַמְרָתָךְ וְכוּ' דְּכָל מְצוּהָ שְׁקַבְלוּ עֲלֵיהֶם יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְחָה עֲדִין אוֹתָהּ בְּשִׁמְחָה וְעֵינָן לַה' חֲק"ל ח"ג מִי"ד סִימָן קנ"ח מ"ש בְּזֶה לְעֵנָן מִי שְׁהוּא ב"ב בִּימֵי אָבֵלוֹ וְלַדַּעַת מוֹר"ם א"ח סִי תִקְנִי ט גַּם הַמּוֹהֵל וְהַסְנֶדֶק י"ט שְׁלֵהֶם הוּא ע"כ אֵף בְּזַמְנֵינוּ לֹא רֵאִינוּ שְׁהַמּוֹהֵל בְּטַל מְמִלָּאכָה אָבֵל הַסְנֶדֶק הָא וְדֹאֵי דְהוּא עֲדִיף מִהַמּוֹהֵל וְלְכוּן כְּתַב מוֹר"ם בִּי"ד סִי רס"ה דְּהוּא כְּמַקְטִיר קִטְרֵת וְשִׁמְקִדִּימִין אוֹתוֹ בַּקִּס"ת קוֹדֵם לְאָבִי הֲבֵן וּמ"מ הָא דְאַסּוּרִין בְּמְלָאכָה דִּי"ט שְׁלֵהֶם הוּא אֶסּוּר אֵלֹא בְּמְלָאכָה הַמִּינְחָה לֹו: י' הַמְנַהֵג שְׁהֲבֵן הִרְאִישׁוֹן הַנּוּלַד זוֹכָה בְּסִנְדִּיקוֹ שְׁלוֹ חֲמִיו שָׁל ב"ב וְהוּא קוֹדֵם לֹו וְלְאָבִיו וְאֵם אִין חֲמִיו קִיָּים זוֹכָה בָּהּ גִּיסוֹ שְׁהוּא אַח אֲשֵׁתוֹ וּבְלִבְדֵּי שְׁהַסְנֶדֶק מְבִיא מְשָׁלוֹ קוֹדֵם הַמִּילָה כָּל הַבְּגָדִים הַצָּרִיכִין לְתִינוּק.

וְנִרְאֶה דְּסִמְכוּ לָהֶם בְּזֶה עַל מ"ש אֲשֶׁה מְזַרְעַת תְּחִילָה יוֹלַדֵת זָכָר וְכוּ' כִּינּוֹן שְׁהַזְכָּר בָּא מִפְּחָה רְאוּי לְכַבֵּד קְרוֹבֵיהֶּ יוֹתֵר מִקְרוֹבָיו בְּכוּן הִרְאִישׁוֹן מִיָּהָא: י"א הַהַכְּנָסוֹת בְּפֶה הָעֵירָה לְצִדְקָה לַת"ח וְלְמַלְמְדֵי תִינוּקוֹת שָׁל בְּנֵי עֲנִיִּים וְלַעֲשָׂרָה בְּטָלְנִים הוּא מִהַגְּאָבִילָה שָׁל הַסּוֹחְרִים הִי"ו כְּאֶשֶׁר נִדְפַס נִסְחַ הַהַסְפָּמָה ע"ז בח"ב מס' מַעֲשֶׂה רְקַח הַנַּד"מ בְּסוֹפּוֹ וְכוּ' מִהַגְּאָבִילָה שָׁל הַמְּשִׁי הַנִּקְרָא כְּוִנְדָרָא שְׁנַתְּחַדְשָׁה עֵתָהּ מִקְרוֹב וְנִדְפַס נִסְחַ הַהַסְפָּמָה בַּס"ס הַנַּד"ל וְכוּ' מִהַגְּאָבִילָה שָׁל בְּשָׂר וְכוּ' מִהַמְּצוּוֹת הַנוֹהֲגוֹת בַּב"ה כְּנֵי חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ וְכוּ' מִהַפְּרָטִים שָׁל הַמִּילָה כְּנ"ל וּבְעֵנָן זֶה שָׁל צִדְקָה הַשְּׂתָא הַכָּא אִיפְשׁוּר דְּרִי עַל יַד אִישׁ צְדִיק תְּמִים הָרַב הַמוֹ חֲסִידָא קְדִישָׁא סוֹבָר הַרְזִי'ם כְּמַהר"ר יַעֲקֹב מִיָּמוֹן זֶלַה"ה הַיִּקְב"ע אָדָם לְתַת פְּרָס לַת"ח וְאֵת לְרַבּוֹת בַּחוּרֵי חֲמֵד מִמַּעֲיָנֵי הַיְּשׁוּעָה וּמִחֻשְׁבָּתוֹ יִצְאָה לְפָנַעַל שְׁלִי"ת וְאַחֲרָיו הַחֲזִיק בְּזֶה בְּעֵבּוֹתוֹת אֶהְבָּה הָרַב הַכּוֹלֵל בְּיִשְׂרָאֵל לְהַלֵּל שָׁר בְּשָׁרִים כְּמַהר"ר שְׁלוֹם תִּיתוֹ נר"ו יֵאִיר דְּעֵנָן זֶה לֹא הֵיָה מְקוֹדֵם דְּלֹא הֵיָו מְכִירִים זוּלַת הַפְּרָס הַב"ד וְעֲשָׂרָה בְּטָלְנִים וּמַלְמְדֵי תִינוּקוֹת שְׁב"ר שָׁל בְּנֵי עֲנִיִּים וְה' יוֹסֵף עֲלֵיהֶם לְהַנִּי אַרְח"י וּפְרַח"י לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד וּמִהַגְּדִיִּים נַעֲשִׂים תִּנְשִׂים בְּעֶזֶר מְשֻׁדִּי: בְּהַגְלוֹת נְגָלוֹת.

ענייני מיתה ואבלות א' נהגו בפה מתא יע"א שיש חברה קדושה מטפלים במת פת הרוחצים וכת נושאי המת וכת חופרי הקבר ונחלקין לימי השבוע יום ראשון פלוני ופ' יום ב' פלוני ופ' וכן עז"ה אבל פת הרוחצים הם קבועים לכל השבוע.

וכת הרוחצים הנ"ל יש בינדם מצנה אחרת דכשיודעין שהמת מסופן ב"מ באין ויושבין אצלו כדי שלא תפרד הנפש יחידי כמ"ש מרן סי' של"ט וקורין לו ק"ש ואם תארה הענין עושין משמרות משמרות יום ולילה עד שימות או יתרפא.

ואין לכתות הנ"ל שום שחר אלא שהם פטורים ממסים וארנוניות וידענו ממי שקדמונו חלקם בחיים שיש הסכמה ע"ז לקדושים אשר בארץ הנה בתרמות ונדוניים ובכל אלות הברית שלא יטלו מהם שום מס וטרחתו למצוא תקנה זו בפנקס הק"ק יצ"ו ולא מצאתיה ואפילו את"ל דזה נקרא שחר מ"מ גם שחרם כפול מן השמים כמ"ש הרשב"ץ ח"ג סי"ג.

ותא חזי בע"הק צפת את"ל יש להם שחר קצוב בין מהמת שיש לו קרובים בין מהמת שירש אותו פוללות העיר חוץ מפת הרוחצים שאין להם שחר ובנדאי אלו הנוטלים שחר לא הפסידו שחר שמים כנ"ל.

ודע דחזקת חברה קדושה זו נהגו בה מאבות לבנים אלא דמי שהניח בנים רבים החזקה היא לגדול שבהם: ב' אונו אם מותר להסתפר הנה תוספות במ"ק דף כ"ג ע"ב נסתפקו בזה והטור י"ד סי' שמ"א הביא מהרמב"ם דהוא מותר וראיתו מדוד המלך ע"ה שאחר שמת הילד רחץ וסוף וכן דעת הר"ץ גיאת יעו"ש והרמב"ן חלק עליהם וכתב פי שגגה היא יעו"ש ועיין לה' משקא דרבותא ח"א מי"ד סי' שמ"א מ"ש ליישב על הרמב"ם והר"ץ גיאת ומהר"ע בספרו בית יהודה סימן מ"ח כתב דדעת מרן בסימן זה פדעת הרמב"ן לאסור ומ"ש מור"ם שם שי"א לאסור וכו' לפרש אתא ולא לחלוק והרב ברכ"י י"ד שם רמז מדברי מהר"ע הנז' ומדברי מהר"ד"ף בש"ות מכתם לדוד סי' ב"ן ג"ן ד"ן וסיים שם וכן בח"ש ח"ב סי' ל"ח אות מ"ב דהרב דבר משה ח"א י"ד סי' ע"ב שדעתו לאסור ומ"ש מהריק"ש סי' שמ"א ע"ז הלכה פדברי המקיל באבל על מצרים קאמר דהוא אתריה דמר הרמב"ם ז"ל ולדין דנהגנו לאסור וכן הוא בארץ הצבי ובטור"קייא אין לומר בזה הלכה פדברי המקיל באבל ע"כ וכן נהגו בפה העירה יע"א לאסור.

זולת שאר קרובים שאינם חייבים באבלות דנהגו שעד שלא נקבר המת הולכים ומסתפרים ואינם מסתפרים אח"ך עד שיסתפר האבל דהיינו אחר שלשים מפני כבוד האבל. ובתספורת על אב ואם נהגו קצת כמ"ש מור"ם סימן ש"ץ להחמיר כל השנה אף סוגיין דעלמא כמ"ש מרן שם עד שיגערו בו חביריו: ג' מקום הקריעה כתב מרן בי"ד סי' שם שהיא בפגד העליון ועיין למהר"ע בספרו שכט יהודה שם דין ט' מה שפלפל בזה וקיים המנהג דנהגו לקרוע הבגד הנקרא בערבי סד"רייא וכן המנהג בפה מתא יע"א ובארץ הצבי ת"ו קורעין הבגד הנקרא אנטא"רי מתמת שהס"דרייא הנזכרת היא מכוסה בהאנ"טארי הנז'.

ואגב אודיע מה שנהגו אינה בני אדם לפתוח הקרסים מהלולאות שבס"דרייא הנז' ולא יותר ומניחה כף פתוחה טעות הוא בינדם ובעיני הוא גוזל את המתים כמ"ש מרן שם ההולך בבגד קרוע והוא לא קרע ה"ז גוזל את החיים ואת המתים: ד' נהגו כששופכין

המים דבשכונת המת פנודע וכמ"ש בי"ד סי' של"ט שופכין גם השאור אשר בבית דהנח מאתמול לחמץ בו עיסה אחרת וכן שופכין המלח הנמצא בבית ולא ידעתי טעם לשפיכת השאור והמלח נהי אם השאור עשו אותו מהמים השאובין כשמת המת האמת עמקם כמ"ש מהרי"ע בבית יהודה י"ד סמ"ו ולמד פן ממ"ש הפ"ח י"ד סקי"ו גבי גלוי ושאור זה לא גרע מדבר הפבוש או שלוק או מבושל דאין בו משום גלוי וכן אין בו משום ספנת התקופה כמ"ש הכנ"הג י"ד סקי"ו וכ"ה המנהג בדבר חמוץ או פבוש או שלוק או מבושל אין שופכין אותו ואולי משום גדר נגעו בה שלא יבואו לעשות שאור מהמים שהיו שאובין משעה שמת המת וכן במלח דהחמירו בו משום שהוא מבריית המים והוי כמו מים ממש: ה' נוהגים שמי שמת בע"ש קודם חצות כשקוברין אותו סותמין הגולל לבד ואינם מניחים עפר ע"ג וממתינין שם שנים או ג' בני אדם עד אחר חצות ואחר חצות מכסים אותו בעפר ושאלתי ע"ז ואמרו לי לפי שאחר חצות המת אינו רואה דין חיבוט הקבר שאז נוצצת קדושת שבת ולכן ממתינין עליו שם מלכסותו ויש להם סמך ממ"ש בס' פנונות האר"י זיע"א דנ"ו ע"ב ונ"ל שמעתי ממורי זלה"ה ואמר משם חכם גדול ששמע פי כל הנקבר ביום ששי אחר חמש שעות ביום ושעה ה' בכלל אינו רואה ח"ה פי קדושת שבת מפרידה ממנו בלי צער ונהו סוד יום הששי ה' יתירה פי מאז ולמעלה הוא ע"ש ממש ונלע"ד שהיה מורי זלה"ה מודה בזה בנדאי וכו' ע"כ ומסתמות דבריו נראה שגם בח"ל פן וכן הוא בהדיא בס' ארחות צדיקים למהרח"ו זיע"א דף פ"ב ע"ב אף בספר טוב הארץ למהר"ן שפירא זיע"א דכ"ט ע"ב כתב פלשונם אבל בתוך דבריו כתב הנקבר בא"י וכו' וכן מוכח מלשון הרב קיצור של"ה דף כ"א ע"ב וכן נמי מוכח מלשון הרב בעל ראשית חקמה פרק י"ב אבל בס' לחם מן השמים למהר"י צמח כ"י דכ"ז ע"ב כתב בסתמות דברי ס' פנונות האר"י הנ"ל ועדיפא מזה כתב שכנ"הג י"ד ששל"ט סוף הג"הט מהרדב"ז יום שאין בו נפילת אפים אין בו דין ולא חיבוט הקבר ע"כ אף עין רואה בע"הק צפת את"ל שהוא אתריה דהאר"י זלה"ה פנודע וכל מנהגי ספרדים נוהגים על פיו מה גם בענין עסקי המת פנודע אם מת להם מת בע"ש מפשיטין בגדים שעליו ומניחין אותו על הארץ ואין מתעסקין בו ברחיצה עד שעת כ'נדי שהוא שעה ט' מ"ו בענין שיהא נקבר עם דמדומי חמה ממש והא ודאי דסברי לה כדברי הברייתא שהביא הרדב"ז עצמו ח"א סק"ח דדוקא מת בא"י בע"ש ונקבר עם דמדומי חמה ע"כ ולא כמ"ש שם הרדב"ז עצמו דמי שמת בפקר בע"ש ושהו אותו אינו ניצול דהרי הברייתא שהביא סתמא קתני שמת בע"ש ונקבר עם דמדומי חמה דמשמע אף שמת בפקר ושהו אותו וכבר שכנ"הג שם בי"ד העיר על הרדב"ז על מה שציין ממנו שם על מ"ש בח"א סק"ח והתימה על ה' חיד"א ביוסף אומץ סי' ס' שהביא דברי הרדב"ז הנז' בח"א ומוכח דנקיט פנותיה אף לא הזכיר מדבריו שהביאם שכנ"הג שם בי"ד וכן לא הזכיר מדברי ס' הפנונות ומאן דעמיה דסברי מרנן דגם בח"ל אם מת בע"ש ונקבר אחר שעה'ה הוא ניצול מדין ח"ה.

והאמת דידוע דכשהקבלה חולקת עם הפשט נקטינן כהפשט פסתמא דברייתא שהביא הרדב"ז ח"א סק"ח הנ"ל מה גם דהרדב"ז רבו של זלה"ה פנודע וגם דהרדב"ז יש לו יד ושם בקבלה כמבואר בספרו מגן דוד מ"מ לא הי"ל לכתוב פן בסתמות מלהזכיר מכ"ז.

ומ"מ אני הדל אנמר גם לדברי הברייטא הנ"ל דאין הצלה מדין ח"ה רק הנקבר בע"ש עם דמדומי חמה גם בח"ל לא יבצר מהצלה פורתא פי קדושת שבת חלה בכל מקום שיש שם ישראל אף לא כל המקומות שנים ולכן גם אם מת בח"ל בע"ש הטוב טוב הוא להשהות קבורתו עם דמדומי חמה כפשוט דברי הברייטא הנ"ל דגם בא"י צריך פן: ו' נהגו סמוך ליציאת המת מן הבית דשמש הפנסת מכריז צדקה תציל ממנת וכ"א נותן מה שנותן וכן בצד ב"הכנ הגדולה שמביאין המת לשם פאשר יבא לפנים בס"ד וכן בשעת חזרתם מבית עלמין בתוך הדרך דעומדין שם לומר קדיש לחדתא עלמא ולעשות השפכה על המת והמזון הנ"ל נכנס לבית החברה הקדושה שביד הגזבר הי"ו וממנו שולח לבית האבל סעודת הבראה.

ומנהג יפה דהצדקה מועלת גם למתים כמ"ש הב"י א"ח סתרכ"א מהמרדכי והרוקח ופסקו שם בש"ע וכ"כ מור"ם י"ד סי' רמ"ט: ז' ראיתי בע"הק צפת ת"ו המטה שמוליכין בה המת לא נהגו כשאר מקומות אלא שני עצים חזקים ארוכים ומחברים אותם בברזלים רחבים באופן כדי גוף המת שינתן שם ואומרים פי היא קבלה איש מפי איש מפי האר"י זיע"א דכפרת נפש המת הוא דיצטער בזה ויש סמוך לזה ממה שמצינו בחזקיה המלך דגבר עצמות אביו על מטה של חבלים והודו לו.

וכן בפה העירה יע"א פן הנה וקורין לו בערבי נע"ש אף עתה זה פמה שנים שינו הענין לגריעותא דמוליכין אותו בארון דפתוח מצד אחד אלא שיש בתחתיתו ארבעה או ה' חתיכות ברזל מחוברין בו ואמרו לי שמיום שפאו איזה ב"ב מעו"בי תונס יע"א לדור בפה העירה למדום לעשות כף ולא יפה עשו דעכ"פ יותר יש צער למת באותו שהיו עושין מקודם ולפי רוב הצער תיקונו ליה כפרה ביותר פנ"ל: ח' נהגו כשמוליכין האיש מביתו אומרים קינות עד הגיעם לפתח ב"הכנ הגדולה ששם אומרים קדיש ואם הוא יום שאין בו תחינה אומרים בקשות כגון שפל רוח וכיוצא.

וצריכין ליתנה אם הדרך שהוא נקי. וכן יש ליתנה כשמוליכין החתן ובר מצוה לב"הכנ וכן בחזרתם מב"הכנ לביתם וכן בהבאת הפלה מבית אביה לבית בעלה שאומרים פמה פיוטים צריכין ליתנה בזה.

ולא עוד אלא מקרוב הוסיפו על השמועה דהמנהג הקדום הוא שאחר אמירת הקדיש בצד ב"הכנ הנ"ל מוליכין המת בשתיקה עד צאתם מחוץ לעיר עד הגיעם לבור אחד בתוך הדרך ומשם ואילך אומרים מזמורי תהלים מה שרוצים ובפי ההמון קורין לבור זה בי"ד שלמה שר"ל משם ואילך אומרים מה שירצו ובשביל שהורגלו להתחיל בכל מוצאי שבת במזמור זה לשלמה אלהים וכו' (תהלים ע"ב) מתחילין במזמור זה וקורין משם ואילך עד הגיעם לבית עלמין ולזה קורין לו ההמון בי"ר שלמה.

והאמת שמבור הוא עד בית עלמין הדרך שהוא נקי ועתה חדשים מקרוב הורגלו על קצת מתים ובפרט אם הוא אחד מהב"ד ח"ו דגם מצד ב"הכנ הנ"ל קלא דלא פסיק בקינות או בקשות עד הגיעם לב"ע מפש ולא חכמו ישפילו זאת לשנות ממנהג הקדום פי הקדמונים ידעו דהדרך רחוק והוא דרך עכ"ם באמצע וא"א לנקותו משא"כ מבית המת עד ב"הכנ הוא קרוב ואולי דהיו מצוים להוליכו דרך נקי או לנקות הדרך ואת"ל מה שלא היו אומרים בדרך ההוא פלום מפני פחד העכ"ם ונעכשו אין כאן פחד מ"מ הא

איפא קצת זלזול לראשונים ח"ו שלא פיבדו אותם בכף ועוד טינוף הדרכים מי שרי לומר בהו דבר של קדושה וע"ז אני אומר דשב ואל תעשה עדיף: ט' אמירת הקדיש שאומר האבל בצד ב"הכנ וכן אחר קברם את המת בתורתם מבית עלמין בתוך הדרך אע"פ שהוא אונו ופטור מפל המצוות וקדיש א' אין לו לאומרו מ"מ הכי נהגו ג"כ בע"הק צפת את"ל וכן הוא בע"הק ירושלים תוב"ב ועיין לה' זכ"ל ח"א דקע"ח דכתב בן מה' הל"קט וכן ה' ברכ"י ו"ל ומני"ר ה' הל"קט הוא מירושלים פנודע.

וקדיש ב' שנהגו לומר קדיש פשוט לאו יאות עבדי שצריכין לומר קדיש דהוא עתיד לחדתא עלמא וכו' כמ"ש מרן סימן שע"ו וכן צריכין ליזהר קודם הקדיש שיאמרו איזה מזמור או איזה פסוקים לפחות ג"פ פדי שלא יהיה הקדיש לבטלה וכאן נהגו לומר מזמור קכ"א שיר למעלות אשה עיני אל ההרים וכו' ובע"הק צפת את"ל נהגו לומר ב"פ בירמיה סל"ב עושה חסד.

לאלפים וכו' גדול העצה ורב העלילה וכו' ופסוק והוא רחום וכו'. וכן נהגו פה העירה יע"א שאחר אמירת הקדיש מכריז שמש ב"הכנ לכל הקהל ששם בקו"ר שימחלו להמת מחילה כוללת ומנהג ותיקין הוא: י' נהגו פשנפטר אחד מהב"ד ח"ו מכניסין אותו לתוך ב"הכנ הגדולה ועושין לו דרוש שם ובכי והספד גדול וסמכו להם על מ"ש מרן בס"י שמ"ד חכם ואלוף בתורה מכניסין אותו לבית מדרשו במקום שהיה דורש וסופדים אותו שם ע"כ וידוע דקדושת ב"ה חמורה מבית הכנסת ותו דבית המדרש אינו מכיל לכל הקהל ולכך מפסידין אותו בב"הכנ וסמכו להם עמ"ש מרן א"ח סקנ"א ואחר שנוטלים אותו משם מהבאר הנז"ל ואילך מושיבין אותו בארץ ז"פ כמו שעושין לכל המתים ובכל פעם אומרים אגא בכח ויהי נועם וכו' ואח"כ עושין לו דרוש אחד שם ואח"כ עושין לו ז' הקפות בבת אחת זאח"ז בעשרה בני אדם כל אחד אחוז ביד חברו כמו שעושין לכל המתים ויום ש"ק של ז' שאלו עושין לו דרוש בב"ה הגדולה בקהל עם חוץ מהלילות של שבעת ימי אבלות דעושין דרוש בכל ערב מלבד ע"ש ומוצאי ש"ק כמו דעושין בן לכל אד י"א מה שנוהגות הנשים כשמת מת לילך לצד ב"הכנ הגדולה ששם אומרין קדיש על המת וכמעט מתערבין אנשים ונשים יחד ומנהג זה הוא רע ומר פי אף לפי הפשט מקום שנהגו נשים לקחת אחר המטה הולכין מקום שנהגו לקחת לפני המטה הולכין ופסקו הטור ומרן בי"ד סי' שנ"ט היינו בדוקא אם לאחר המטה מפני כבודן של ישראל שלא יהיו מבטים בנשים ואם לפני המטה משום דהם הביאו מיתה לעולם תחילה כמ"ש הב"י שם מהירושלמי ועכ"ז כתב מרן בשם שם יש למנוע נשים מלצאת לבית הקברות אחר המטה והוא מהז"הק פרשת ויקהל כמ"ש הב"י שם ועוד יש טעם אחריתי דבתורת הנשים לביתם אחר הקדיש לא יבצר דיחזורו עמהם מאותו הדרך עצמו האנשים ויש סכנה בזה כנז' בכרכות דנ"א ותמהני עלהראשונים שלא מיחו בזה ומקרוב הכרזנו על זה בכל חונק ותוקף לבד מהנשים הקרובים דבזה אי אפשר להתקן דאגב רתחייהו אינם משגיחים לא בהכרזה ולא באיסורא: ועוד יש מנהג אחר דביום השבת של האבל הולכים נשים לקראת נשים לנחומי להו ואדרבא מוסיפין להם צער על צערם ודבורה אשה דברים הדברים אלה הדברים בעו לנחומי להו צעורי קא מצערי להו פנודע ואף דנחום אבלים מותר בשבת כמ"ש הטור ומרן א"ח סי' רפ"ז מ"מ צריף לשנות יותר מבימי החול כמ"ש הט"ז שם וה' הטוב יכפר בעד.

ועדותי היא בע"הק צפת את"ל מלבד שאין יוצאין כלל לא לפני המטה ולא לאחר המטה עוד בה שבכל מת ומת שמש אחד מקדים לפני המטה ומכריז ואומר בקו"ר מצנה מצנה והאנשים ששומעין קולו באין ללוות המת והנשים הנמצאים בשוק קרובים למקום המטה או בגנות או חוץ לתצירם נכנסים לפני לפנים פבורח מהנחש: י"ב נהגו ברוב ערי ישראל שבאין אצל האבל קרוביו ומינדעו וסועדין אצלו ומברכין לו ברפת אבלים וכל אחד מביא מביתו מאכלו ובשר ויין משא"כ בפה העירה אע"פי שאין נוהג לאכול בשר כל ז' עכ"ז בורחים ממנו מלאכול עמו כמו שבורחים מהנחש ולמנהגם שאין אוכלין בשר כל ז' יש להקל במקום חולי ועיין להרב משפט צדק ח"ב סמ"ז ובעיקר סעודת הבראה עיין להרבד"ז ח"ה ש"א רנ"ד.

והאמת אם ירצה האבל שלא לאכול כל יום ראשון פולו רשאי ובלילה מותר לאכול משלו אבל לפכוחי צעריה מיהא בעינן: י"ג נהגו בכל שבעת ימי אבלות לתת במקום שמת המת שתי פלים של זכוכית אחד מלא מים ואחד דלוק ובשגם ראיתי להרב לחם הפנים סי' שע"ו דהרב מענה לשון קורא תגר ע"ז חנה הנית בס' מאמר אסתר דרושים לאחד מרבני אשכנז הר"ש הלוי מקאלי"ץ דנתן טעם פעיקר פי הגר רמז לנשמה כמ"ש גר ה' נשמת אדם והשמן רמז להשפעה והמים רומזים לחומר שנספסד כמ"ש פי מות נמות וכמים הנגרים ארצה וכו' הרי דהמשיל הפתוב הפסד החומר אל המים הנגרים ארצה וכלי זכוכית רומז לת"ה לעתיד דכשם שהזכוכית הוא נשבר ויש לו פקנה לחזור לעשותו פלי חדש כך הגוף עתיד הקב"ה להחזירו כמו שהיה ע"כ.

וכן נוהגין לאחר ז' אם הוא זכר והוא איש מוליכין גר אחד לב"הכנ וקובעין אותו למעלה במקום שהיה יושב ומדליקין אותו כל י"א חדש ומי שאין ידו משגת מדליק אותו בכל עת תפלה כל י"א חדש ואם נקבה היא המנהג להוליך שמן בכל ע"ש לב"הכנ אבל בע"הק צפת תוב"ב מדליקין גר במקומו בחצירו יחד עשיר ואביון ואח"כ מי שיש לו יכולת מדליקו כל י"א חדשים.

ויש סמך לכל זה מהגרות שמוליכין בערב יו"ה לב"הכנ כמ"ש מור"ם א"ח סי' תר"י כמ"ש לעיל: י"ד נוהגים שהאבל מתפללין אצלו שמ"ע כל ז' הימים כמ"ש מור"ם סימן שע"ו ואפילו יום שני וחמישי שהוא יום קס"ת רק בשבת בלבד דהולך לב"הכנ כמ"ש מור"ם סי' שצ"ג ואפילו באתריה דמרון צפת את"ל כן עושין ולא כמ"ש שם מרן ובכל ערב בין מנחה למעריב מביאין חכם לדרוש במלי דדרשא מעין המאורע ואיזה תוכחות מוסר להשיב רבים מעון וכן עושין לכל אחד בין איש בין אשה יחד עשיר ואביון.

ומה טוב ומה נעים אם היו עושין כמו המקומות שראיתי בארץ ובח"ל דמביאין עשרה ת"ח שלומדים בכגונפיה בבית האבל זוהר ומשניות כל אותם ז' ימי אבלות ונותן להם פרוס ומי שאין לו יכולת לזה מביא עשרה בטלנים דמתרצים בדבר מועט וקורין פסדר הנז' לעילוי נשמת המת ובבבל רבתי ראיתי שעושין כן הגבירים כל השנה כולה וכמעט שאין הולכין האנשים הנז' לבתיהם אלא מליל שבת לליל שבת ואפילו ליל שבת עצמה שולחין לכל אחד מהם פמה מיני תבשילין וקורין לו שלחן וכ"ז חוץ מהצנואות דמצנה המת להקדש ובכל יום יא"ר ציי"ט של כל שנה ושנה עושין לו לימוד כל אותה הלילה ואפילו בע"הק את"ל שהם ידי רשים עושין לימוד זה בכל שנה שתי שעות מהלילה

נקורין משניות סי' אמ"ת אבות מדות תמיד והאדרה זוטא וכן בבקר אחר שחרית הולכין עמו על קבר המת ללמוד פסדר הלילה ונותן להם דבר מה לא כן בפה העירה פשעבר השנה אדם לא זכר את המת כלל אלא אותו היום אומר קדיש בב"ה הכנ ומתפלל בצבור ותו לא מידי: ט"ו נהגו ביום ז' למת לשלוח לעשרה בטלנים ולעניים פפרות עם אינה תבשיל וכן בפקידת החדש וכן בפקידת ששה חדשים ובפקידת השנה ועושין בליל הפקידות הנז' לימוד כל אותה הלילה ועושה להם סעודת הלילה ונותן לת"ח פפי יכולתו. אבל בע"הק צפת את"ל לא נהגו בזה אלא ביום עש"ק שקונדם הז' ושקונדם החדש ושקונדם השנה לשלוח לעניים ולפל הת"ח פפרות שקורין ביט"ס ומזהירין להם לברך עליהם ברפת המוציא באותה הלילה.

ובעיר בכל ראיתי פשיבפר פרי אחד דהוא נמפר ביוקר לוקחים ממנו האבלים ושולחין ממנו לכל הת"ח שיברכו עליו ברפת שהחיינו ולאחר אכילתו עושין השפכה למת וזה נוהג אצלם כל השנה פולה ומנהג א"י תורה היא אף בפקידת ששה חדשים לא ראיתי בשום מקום: ט"ז נוהגים פשיוצא האבל מאבלותו וכן במוצאי ט' פאב דרוחצין בצונן ומחליפין בגדיהם המכופסים קונדם ז' ימי אבלות ואם אין להם רוחצין להם אחרים במים לבד ומקפידין ע"ז הרבה וכל מה שנשתמשו בו בז' ימי אבלות רוחצין אותו במים וכן במוצאי ט"ב אלא דבמוצאי ט"ב רוחצין גופותם בחמין אלא דהנשים גם באבל רוחצין ראשם בחמין דלא סגי בלאו הכי דחפפת הראש פיון דסורקין במסרק אח"כ אי אפשר בלא מים חמין ומה שהחמירו בחיצה כל שלשים כמ"ש מור"ם בסי' שפ"א היינו כל הגוף דוקא ואפשר דהכי דוקא קבול עליהו ולכן נהגו הנשים פשחל יום ז' בשבת אע"פ דהאנשים אחר פסוקי נחמה ופסוק לא יבא עוד שמשך וכו' עולין מאבלותם נשים מתעכבים מלצאת מאבלותם עד יום ראשון פיון שאין יכולין לחוף ראשם בשבת מחמת שצריכין לסרוק במסרק עוד במים חמין אסור בשבת לרחוץ כמ"ש מרן בסימן שכ"ו אפילו אבר אבר ואפילו במים שהוחמו מע"ש אבל מנהג שטות הוא להתעכב ע"ז פי אין זה תלוי בזה ירחץ או לא ירחץ.

ונ"ל העיקר הוא דטעם רחיצה הזאת ולבישת בגדים נקיים וכבוס בגדים וכיוצא הפל הוא לקבוע בלבם תחיית המתים וכמ"ש הרב חיד"א בבר"י על רבות בנות דמפכדין הבית יום ט"ב אחר חצות כדי לקבוע בלבם אמונת הגאולה פי אז נולד המשחך ובשאר מקומות לא ראיתי מנהג זה של יום תשעה באב פיאם דוקא בפה מתא יע"א: י"ז נוהגים בע"הק צפת תוב"ב שהאבל כל השנה פולה אומר כל הקדישים בב"ה הכנ חוץ מקדיש תתקבל דהוא של ש"ץ ואף פי מור"ם בא"ח סי' קל"ב לא הזכיר קדיש יתום אלא בקדיש בתרא נהרא נהרא ופשיטה וכן נוהגים לומר האבלים קדיש גם בשבת פי לא מפני גיהנם לבד אמירת קדיש ואין גיהנם בשבת אלא דהוא עילוי לנשמה פנודע כמ"ש הרב חיד"א בשיו"ב י"ד סי' שע"ו אשר בסוף ס' חיים שאל ח"א: הנה פרכו.

איש ואשה שזכו א' מה שנהגו בקנס של שדוכין לפשר כל שלא פתבו בפירוש בלא פשרה מצאתי שורש לזה להרב לב שלמה דקל"ט ע"ב שהביא פן בפירוש מהמבי"ט וכיוצא בזה פתב הרב זכות אבות הנד"מ דמ"ח ע"ד דמנהגם שאם לא נכנס החתן אצל בית הפלה וחרה בה משלמת חצי הקנס ואם נכנס משלמת הפל: ב' המנהג לקדש האשה

בבית הַחֲתָן אַבְל בא"י וְכֵן בְּשָׂאָר מְקוֹמוֹת מְקַדְּשָׁה וְעוֹדָה בְּבֵית אַבְיָה בְּעָרְב יוֹם הַחֲנוּפָה וּבְלִילָה מוֹלִיכִין אוֹתָהּ לְבֵית הַחֲתָן וְסִמְךָ מִצְאָתִי לָהֶם מִמ"ש וְאֵת בְּנוֹתֵיכֶם תָּנוּ לְאֲנָשִׁים בְּעוֹדֶם בְּנוֹתֵיכֶם בְּרִשְׁוֹתֵיכֶם דְּהֵינּוּ בְּבֵיתוֹ שֵׁם תָּנוּ לְאֲנָשִׁים נְתִינָה בְּפוֹעֵל הֵינּוּ בְּאִירוֹסִין שְׁנִקְרָאת א"א דָּאלוּ בְּנִישׁוֹאִין אִי אֶפְשָׁר שְׂרוֹז"ל אָמְרוּ קַל מְסוּבִין חֲתָן הַדָּר בְּבֵית חֲמוּי: ג' נִהְגוּ לַעֲשׂוֹת חֲנוּפָה וְקִידוּשִׁין לְעוֹלָם בְּעָרְב וְאֶפְיָלוּ בְעִי"ט אֵיבְרָא דְבֵיא"י בְּנִישׁוֹאִין בְעִי"ט עוֹשִׂין אוֹתוֹ בְּבִקְרָא אַחַר שְׁחֲרִית תְּכַף וּמִיָּד וּבְעָרְב פֶּסַח רְצִין הַבְּכוֹרוֹת לְשֵׁם כְּדִי שְׂיִזְמִינוּם שְׂיִאֲכְלוּ וְיִפְטְרוּ מִתְעַנִּית יַעַן כִּי תְכַף עוֹשִׂין סְעוּדַת קָבַע אַחַר הַחֲנוּפָה וּז"ב וְסִמְכוּ לָהֶם עַל הַרִיטָב"א דְּהֵבִיא ה' הַתְּחִיב סִתְקָמוֹ בְּחִידוּשָׁיו שֶׁל הַרִיטָב"א עַל הַרִי"ף בְּכַתְּנוּבוֹת דְּבְרִייתָא דְקִתְנִי בִּמ"ק וּבְעָרְב הַרְגַל מוֹתֵר לִישָׂא הַנ"מ בְּבִקְרָא שְׂאֵז עוֹשִׂין סְעוּדָה אַבְל לֹא בְּעָרְב וְסִיִּים שֵׁם הָרַב הַתְּחִיב דְּנִהְגוּ לִישָׂא לְעָרְב וְאֶפְיָלוּ סְמוּךְ לַחֲשִׁיכָה וְעֵינָן לְהַחֲדִיךָ אַבְר"י שֵׁם הָאָרִיף הַרְחִיב בְּזָה לְהוֹכִיחַ מִלְּשׁוֹן מָרְן דְּסִתָּם מִשְׁמַע דְּגַם בְּעָרְב ש"ד וְקָשָׁה עַל מְנַהֲגִים בְּע"ה הַג"ל דְּלִפִּי דְּבְרִי וְנִהְגוּ שֵׁם דְּלֹא פְדַעַת מָרְן מֵאַרְיָה דְּאֵתְרָא לִישָׂא בְּבִקְרָא דְּוִקָא וְעַכ"פ בְּפָה מְתָא יַע"א לְכָל הַדְּעוֹת ש"ד דְּאֵעִיקְרָא אִין פְּאֵן סְעוּדָה אַחַר הַנִּישׁוֹאִין וּמ"ל בְּבִקְרָא אוֹ בֵּין הָעָרְבִים: ד' בְּכַמָּה קַהֲלוֹת מִישְׁרָאֵל רְאִיתִי וּבְכַרְטָב בא"י שְׁלֹא לְקַדְּשׁ עַד שְׁעַת הַחֲנוּפָה מִשׁוּם דְּנִפְיָק מִיָּנָה חֲנוּכָּה דְּוִמְיָא לִמ"ש מוֹר"ם א"ה ס' כ"ו דִּישׁ הַסְּכָמָה בְּחֲרָם שְׁלֹא לְקַדְּשׁ כִּי אִם בְּעֶשְׂרָה וְעֵינָן לְהַכְנִי"ג ס' כ"ח הַגַּב"י אוֹת נ"ג אִי אֵהְנוּ מִעֲשָׂיו אוֹ לֹא וְכֵן הוּא בְּפָה הָעִירָה שְׁלֹא לְקַדְּשׁ עַד שְׁעַת הַחֲנוּפָה וְשִׁמְעֵתִי מִזְקֵנֵי עִם דְּזוֹ תִּקְנָה קְדָמוֹנִית מְדוּרוֹת שְׁלִפְנֵינוּ אִף עֲתָה לֹא מִצְאָתִי לְשׁוֹן הַתִּקְנָה אֲלֵא מְדוּר שְׁקִדְמוֹנוֹ וְהִיא הַסְּכָמָה עֲשׂוּיָה בְּכָל חוּזָק וְתוֹקָף בְּחֲרָמוֹת וְנִדְוִיִּים וְכִכְל אֱלוֹת הַבְּרִית שְׁלֹא לְקַדְּשׁ עַד שְׁעַת הַחֲנוּפָה וּמִי שְׁעוֹבֵר ע"ז אִם הוּא עֲשִׂיר מְשַׁלֵּם קִנְס חֲמָשִׁים דוֹר"ו וְאִם בִּינוֹנֵי כ"ה וְאִם הוּא עֲנִי י"ב וְחֲצִי וְחֲתִימִי עֲלֵה תִּלְתָּא ב"ד חֲלָקִים בְּחִיִּים: ה' נִהְגוּ בְּתוֹסֶפֶת כְּתוּבָה לְכַתּוּב שְׁשָׁה וְשִׁשִּׁים זְהוּבִים הַנִּקְרָא מַחְבו"ב שְׁעוֹלִים י"ג מֵאוֹת וְעֲשָׂרִים גְּרוּשׁ תוֹרְכֵי וְלֹא לְמִנְהַח חֲצִיִּים מֵהֶם אִין לְגְרוּעַ אַבְל אִם רָצָה לְהוֹסִיף מוֹסִיף וְאִם הַכְּנִיסָה נְדוּנָא מְרוּבָה שְׁעוּלָה חֲצִי הַנְּדוּנָא יוֹתֵר מִס"ו זְהוּבִים הַנְּ"ל צְרִיף לְהוֹסִיף לָהּ שְׂיַעוֹר חֲצִי הַנְּדוּנָא מֵהַשְׁהַכְּנִיסָה וְשְׂיַעוֹר זֶה אֶפְיָלוּ לִמ"ד כֶּסֶף צְוָרִי דְּכַתְּוָה דְּאִרְיִיתָא סָף זֶה יֵשׁ בּוֹ דִּי וְהוֹתֵר וְעֵינָן בְּש"ע א"ה סס"ו: ו' בְּנוֹסַח כְּתוּבוֹת לְהֵרָאשׁוּנִי בְּשְׁכוּתְבִין הַתּוֹסֶפֶת כּוֹתְבִין מְעוֹת בְּעֵין כ"ו וְלֹא יִדְעֵתִי מֵהַ הַרְוִיחוּ בְּזָה דְּאִי אֶפְשָׁר לְפָרְשׁוֹ דְּכִשְׁתַּבְּא לְגַבּוֹת בְּאֶלְמְנוּתָהּ אוֹ בְּגִירוּשִׁין לֹא תִגְבֶּה כִּי אִם מְעוֹת דְּוִקָא כְּמוֹ בְּמִקְוֹמוֹת דְּכוֹתְבִין לְאֵתְפָּרְעָא מְכָל שְׁפָר אָרְג נְכִסֵּי כִּמ"ש הַרְשָׁב"ץ בְּנוֹסַח כְּתוּבָה וְכֵן בְּנוֹסַח הַרְמַב"ם פ"ד מֵהַל' יְבוּם דְּאֵז דִּינָה כב"ח דְּגוּבָה מֵהַבִּינוּנִית.

הַרִי עֵינָן רוֹאָה לְהַב"ד שְׁלִפְנֵינוּ שְׁלֹא הִגְבוּ כֵּן אֲלֵא מִגְבִּין לָהּ מִן כְּלֵי הַבַּיִת מְגָדוֹל וְעַד קָטָן וְאֶפְיָלוּ שְׂיֵשׁ לְבַעֲלָהּ מְעוֹת מְדוּדִים. וְאִם פְּנוּנְתָם בְּזָה דְּהַכְּנִיסָה לְבַעֲלָהּ מְעוֹת מְדוּדִים בְּכָלֵל הַנְּדוּנָא זֶה אִי אֶפְשָׁר לְעֲלוֹת עַל הַדְּעַת מִתְלַתָּא אֲנָפִי חֲדָא דְּלֹא נִהְגוּ כָּלֵל בְּזָה דְּהַפְּלָה תְּכָנִיס מְעוֹת בְּעֵין לְבַעֲלָהּ וְעוֹד אִיף יִהְיֶה שְׂיַעוֹר אֶחָד לְכוּלָם סָף קְצוּב לְעוֹלָם דְּרוּבָם שְׂיַעוֹר זֶה וּמִיַּעוּטָם מִי שְׂרוּצָה לְהוֹסִיף מוֹסִיף וְעוֹד כִּינּוּן שְׂאִין לְגְרוּעַ סָף זֶה אַע"פִּי שְׁלֹא הַבִּיאָה לוֹ כְּלוּם אִיף הַבִּיאָה לוֹ סָף זֶה מְעוֹת בְּעֵין וְלֹא הַבִּיאָה לוֹ בְּגָדִים וְתַכְשִׁיטִין וְעוֹד דֹּא"כ תּוֹסֶפֶת כְּתוּבָה הִיכָא אִיתִיָּהּ כִּינּוּן דְּמְעוֹת בְּעֵין קָאִי עַל הַמְּדוּדִים שְׁהַבִּיאָה לוֹ

ולכן מזה שנים דילגתי זה מהכתובה ואני כותב תוספת שהוסיף החתן כ"וכ: ז' בננסח כתובה להראשונים פותבין מאתן זווי דחזו לה מדאורייתא.

האמת דכן סתם מור"ם ס"ו וסיים וי"א דכותבין סתם ואנן פתר מרן גרירי דפסק שם פרוכא דרבנותא דסברי פתובת אשה דרבנן ולא חשש לכתוב סברת החולקים אפילו בלשון י"א ומקריב"ל ח"א סע"ד פתב מהרב הנמקי דטעותא היא לכתוב מדאורייתא ותו דלא הועילו כלום לכתוב פן דלפי דעת מרן אפילו אם פתב פן אם לא פתב מפסק צרוף אין לה אלא פסק מדינה ודלא כמ"ש הר"א"ש בהפ"ה ובכותב סתם נמי לא הפסידה לחד פירושא דכתב כנ"הג שם אות י"ד ועכ"ז גביה צורי לדעת מ"ד ותו דעכשיו דהתוספת בפלי פפלים על עיקר הכתובה ולא שמענו ולא ראינו לאשה שתובעת עיקר כתובתה אחר שנוטלת התוספת וכמ"ש מקריב"ל ז"ל שם ועיין מה שרמז כנ"הג שם אות כ"א ועיין להרשב"ץ ז"ל ח"ב סקפ"ב ובח"ג ש"א.

ולכן ראיתי שלא לכתוב עוד מדאורייתא כי אם בסתם: ח' נהגו שלא לישא שתי נשים אף ד יכול למיקם בפפוקייהו אם לא מחמת פ"ור דכבר עבר עמה עשרה שנים ולא ילדה כפשט דברי מרן בא"ה ס"א דטוב לעשות חרמות ונדיויים שלא לישא אשה אחרת על אשתו דס"ל למרן דתקנת רגמ"ה לא פשטה בכל הארצות מ"מ להיות טוב פשיש לו פ"ור ב"ד מעפבין על ידו מלישא אחרת וכן הוא בגירושין מגרשין אשה בע"כ ולא קיבלו עליהם תקנת רגמ"ה: ט' פתובת בגין דכרין קרי לה ה"רדב"ז ח"א סי' ש"א קנ"ב תקנה מטולטלת היא איברא דהוא דין דש"ס ופסקוהו כל הפוסקים מ"מ לא ראינו ולא שמענו מי שתבע תביעה זו ואע"ג דאנו לאראינו אינה ראיה מ"מ מצאתי למהריק"ש בהגהותיו דכתב ז"ל ואנו לא ראינו מימינו ולא מימי רבותינו פתובת ב"ד בגמן הנה עכ"ל.

ודברי הגאונים הנזכרים בטור סקי"א הם קלורית לעין דכל הטעם של תקנה זו כדי שיקפנין אדם ויתן לבתו פבנו והיום הלואי שיתן לבנו פבתו ועיין באורח בזה בס' לב מבין דקמ"ו ושם דקמ"ח פתב דבקושטא ואגפיה לא נהגו בה: פ'אן שנ'ה דררא דממונא א' נהגו מימות עולם בפ'ה העירה בכל יום שני וחמישי מתקבצין תלתא דב"ד בבית מדרש אחד המיוחד לזה ודנין עד חצי היום משא"כ בפאר הימים כ"א יושב בביתו ואם פא דין לפניו דן אותו.

איברא דבמשנה יחיב טעמא לבתולה שנשאת ביום רביעי לפי שפעמים בשבת ב"ד יושבים וכו' בב' וחמישי אלא שאינו מוכרח משם דדוקא בב' וה' הוא דיושבין ואם כל יום ויום הנה מה טוב וכן מוכח מלשון הש"ס שם ד"ג ע"א דקאמר אי איכא האידנא ב"ד קבועים פקודם תקנת עזרא וכו' וכו' הרי אע"ג דתקנת עזרא היא וכמבאר נמי בקמא דפ"ב ע"א לא פשטא בכל העולם וכן מוכח מלשון מרן א"ה סי' ס"ב וכן נראה ממה שלא הביא דין זה בח"מ ס"ה מוכח דבכל יום נמי דנין אם ירצו ומ"מ מהיות טוב וכו' אע"פ שלא ראיתי מנהג זה בפאר מקומות אלא דבע"ש ועי"ט מדינא אין דנין ואפילו אם הזמינו חבירו לדין אל יחוש לו ואפילו אם פאו מאליהן איסורא איכא לדונם ועיין מ"ש ערף השלקח ז"ל ס"ל בזה ע"ד החיד"א בבר"י ז"ל שם.

נדע דבז"הק ח"ב דקכ"ב מבןאר דאסור לב"ד ש'יאכלו קודם ש'ידונו ומפיק לה מקרא דלא תאכלו על הדם וסיגים האי בממונא כ"ש בד"נ ע"כ. וקראה יראה דלפי הפשט ליתה להאי רק בד"נ.

וכעת לא ראיתי מי ש'העיר על זה. האמנם ראה ראיתי למורי הרב הגדול אהד הנה אברהם רב פהנא זלה"ה דבכל יום מביא עמו פסגין אהד ומניחו לפניו עד ש'ידון דין אהד ראשון ויפאו מלפניו אותן הבע"ד ואז הנה אוכל הכסגין ההוא ונרא' דכוננתו פדי לצאת י"ח זו"הק: ב' תקיעת פה שמעתי מהב"ד ש'קדם דמדין קנין נגעו בה ולא מדין שבועה דכן סבור מור"ם ספ"ז סל"ד דמדין שבועה נגעו בה ונ"מ שאי מדין שבועה אם פפר הלה אין מחייבין אותו שבועה ש'פן הוא שבכל דבר שאם יודה לו לא מתחייב ממון אינו מתחייב שבועה אם פפר בו ואם מדין קנין יתחייב שבועה כמ"ש מהרי"ך הביאו המט"ש ח"ב סר"א בהג"הט אות ג' והזכ"ל ח"א בסוף הס' וקנייה זו דאשטימותא פתבה מרן בי"ד סר"ל ט ובח"מ סר"א וקנין סודר כמ"ש הר"א ש'כלל י"ב ס"ג ובס' חוט השני ס"ד וכתב הרב משפנות הרועים הנד"מ באות תי"ו רכ"ה מנהג ברוב העולם ושם אסיק דמ"מ לא עדיף מקנין סודר דקי"ל בו דכל שעסוקין באותו ענין יכול לחזור בו וכ"ע שם דהיינו דוקא בידו הימנית ואם עשה ת"ך בידו השמאלית ואמר משטה הייתי בה דנאמן בשבועה משום דכ"ע ידעי דאין יד שמאל גומרת ההקנאה וסיגים שצריף להתיישב בדבר.

דהן אמת דכן מוכח מהרב חיות יאיר בהשמות דרס"ט דבידו. השמאלית לא מהני אע"ג דהרב מטעם שבועה הוא דקאמר כדמוכח בעיקר תשובה ששם מ"מ מינה יש ללמוד דקנין אשטימותא ומ"מ כ"ז הוא במטלטלי דשכיחי אבל בקרקע לא כמ"ש מהרי"ך ח"א סט"ו הביאו הזכ"ל הנז"ל והח"ל ח"א מק"מ סד"ן ושם מבןאר היינו דוקא בשכירות קרקע אבל לא בשכירות בתים: ג' נהגו בענין המס מקדם קדמתה לימים ראשונים שהיא סף קצוב על כל הקהל והקהל עושים עריכה ע"י ג' חבורות ובכל חבורה וחבורה יש מהם מכל בעלי אומניות וכל חבורה יושבת לבד ועושה פנקס בפני עצמה ואח"כ מראים אותם הפנקסים לטובי העיר וכשרואים ש'יש הפרש באיזה אהד דרף משל ראובן נכתב בחבורה אחת בסף עשרה וחבורה אחת בסף ט"ו וחבורה אחת בעשרים מערבים כל הג' חשבונות הנז' ועושים עליו שליש מהספים הנז' ויש להם סמך בזה ממ"ש מרן ח"מ סק"ג ס"ב בשומת קרקע מהמלנה ללנה שאם אהד אומר במנה ואהד אומר בשמונים ואהד אומר בק"ך נידון במנה וכו' שהוא שליש הספים הנז' יע"ש ואחר כל זה מראין הפנקסים הנז' להב"ד הזמון ואם נרא' להם אינה טעות על אינה אדם גורעין או מוסיפין.

והנה בעת'ה שפאה מלכות קושטא לפה מתא יע"א והם מבקשים פסוף גולגולתא הנקרא פרגא דמלכא ויש בו ג' מעלות פנודע ובשנה ראשונה שקבעו זה צונחתי פכרוכניא עם הקהל ואמרת' שצריף לעשות עריכה פמתחילה פנ"ל ולא הקשיבו אלי ולא הטו את אונם והיו מסדרים פסוף גולגולתה זה בשלשה חבורות פנ"ל והוסיפו על השמועה שמי שהוא בחור לימים ראשונים לא היו גובין ממנו פלל ועכשיו גובין מהפל אלא שהם מעריכין פה העשיר לא ירבה מסוף תשעים גרוש תורפי והבינוני ששים והעני שאינו עני כ"כ שלשים והעני ט"ו.

וּכְפִי הַסֵּף הַהוּא שְׁעֵלָה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה כִּף רוֹצִים הַמְּלָכוֹת בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה וּלְפִי שֵׁישׁ חֲבֵרַת הַקְּבָרִים שְׁאִין גּוֹבִין מֵהֶם כָּלָל ע"פ תַּקְנַת הַקְּדָמוֹנִים וְכֵן הַת"ח שְׁפִטוּרִים מְדִין תוֹרָה וְכֵן הָעֲנִיִּים הַמְּחֻזְרִים עַל הַפְּתָחִים עֲדוֹן חֶסֶד מֵהַסֵּף הַהוּא שְׁעֵלָה בְּאוֹתָהּ שָׁנָה וּמָה שְׁחֶסֶד מֵהַסֵּף הַהוּא עוֹשִׂים אוֹתוֹ עֲרִיכָה עַל כָּל הַקְּהָל ע"פִי מְדַרְגוֹת הַגְּבִיּוּהַ שְׁנַתְנוּ מִתְחִילָה וְהֵן בְּעוֹן אַחֲסוּר דְרִי וְנִתְחַכְמוּ יוֹתֵר לְסִייעַ בְּמַס הַנּוֹ' שְׁעֵשׂוּ גְּאֲבִילָה חֲדָשָׁה עַל הַבְּשָׂר יוֹתֵר מִמָּה שְׁהִיָּה וְהַתּוֹסֶפֶת הַזֶּה נִגְבָּה בְּפָנָי עֲצָמוּ לְסִייעַ הַנּוֹ' וּבְאוֹתוֹ פָּרַק גְּלִיתִי אֶת דַּעֲתִי לָהֶם שְׁזָה אֵינּוּ מִן הַדִּין פִּינּוֹן שֶׁהַת"ח פְּטוּר מִזֶּה וְכֵן חֲבֵרַת הַקְּבָרִים וְהָעֲנִיִּים וְכֵן הָאוֹרְחִים שְׁכָל שְׁפִטוּרִים מִן הַמַּס כַּמ"ש כַּנ"ה סַקְנ"ו הַג"ה ט מְאוֹת ח"י וְאֵילָף כָּל אֱלוֹ קוֹנִים הַבְּשָׂר בְּעֶרְףְּ שְׁמוֹכְרִים לְכָל אָדָם שְׁבַעֲרָף הַהוּא בְּכָלְוֹ יֵשׁ הַגְּאֲבִילָה הַנּוֹ' וְנִמְצָא שְׁכָל הַנּוֹ' שְׁהֶם פְּטוּרִים מִן הַמַּס הֵם פּוֹרְעִים עַל הַחַיִּיבִים בְּמַס עֵינָן בַּכַּנ"ה סַקְס"ג הַג"ה ט אוֹת ק"ג וּבִתְשׁוּבָתוֹ בְּבַעֲי חַי"ב סח"ן וְכֵן בְּשִׂאֵלָה שְׁבַס"ס מְזֻמּוֹר לְדוֹד וְכֵן בְּסִפּוֹר כְּתֵר תוֹרָה לְמִהְרָ"שׁ דִּי אֲבִילָא ד"ט ע"ב מ"ש דְּבָרִים הֶרְאוּיִים אֱלִיו יַעוֹ"ש וְלֹא עוֹד אֱלֹא שְׁרוּב הַגְּאֲבִילָה הַנ"ל מְרוּיִחַ אוֹתָהּ הַקְּצָב כְּנוֹדַע וְקָמִי שְׁמִיא גְּלִיא כִּי כַּמָּה פְּעָמִים דְּבַרְתִּי ע"ז פְּעָמִים קְשׁוֹת וּפְעָמִים רַכּוֹת וְנִאֲנִי אֶת נַפְשִׁי הַצְּלֵתִי וְדִי בְּזָה וְהַטּוֹב יַכְפֹּר בְּעַד: א' נִהְגוּ בְּפֶה הָעִירָה יַע"א לְסַפֵּף הַסּוֹפָה בְּחֵרִיּוֹת שֶׁל דְּקָל דְּוָקָא וְיֵשׁ לָהֶם סְמִיךְ לְזָה מִבְּרֵאשִׁית רַבָּה פְּרָשָׁה מ"א דְּמוֹנָה וְהוּלָף שֶׁהַתְּמַר אֵין בּוֹ דְּבָר לְבַטְלָה וּבְכָלֵל חֵרִיּוֹת לְסִיכּוּף וּמִשְׁמַע דְּלְסִיכּוּף דְּסוֹפָה קְאָמֵר: ב' מְנַהֵג קְדָמוֹן בַּע"ה ק יְרוּשָׁלַיִם תוֹב"ב דְּהַנְּשִׂים מְבָרְכוֹת עַל הַלּוּלָב בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל חַג אֵף שֶׁהִיא מ"ע שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא עֵינָן לְהַרְבַּח חֵיד"א בַּס' יוֹסֵף אֲנֻמֵּץ דָּף נ"ו ע"ד שֶׁהַחֲזִיק בְּמַעוֹז לְמִנְהַג הַזֶּה ע"י חֲלוּם אֶחָד וְכַתֵּב שֶׁם שְׁגַם מְרֹן יִסְכִּים בְּזָה וְכֵן הוּא בַּעו"בִי בְּכָל יַע"א שְׁכֹן שְׁמַעֲתִי מִבֵּית רִאשׁוֹן שְׁהִיָּה לִי וְהִיָּתָה מִקְּפֹדֶת ע"ז כְּשֶׁאֵינִי נוֹתֵן לָהּ לְבָרָךְ וְהַבֵּית ב' שֵׁישׁ לִי עַכְשָׁיו לְהִיּוֹת שְׁקִדְמָה לָהּ הִיָּדִיעָה מִמָּה שְׁהִיָּתִי עוֹשָׂה גַם הִיא מִקְּפֹדֶת ע"ז וְנִאֲנִי נוֹתֵן לָהּ לְבָרָךְ: ג' רְאִיתִי לְמִזְ"ה זֶלֶה"ה שְׁהִיָּה מְצַנִּיעַ הַד' מֵינִים אַחַר גְּמַר מְצוֹתָן וְלֹא כְּדִלַת הָעַם שְׁתַּכְּרָף אַחַר תְּפִילַת שְׁחֵרִית נוֹתְנִים אוֹתָם לְתִינוּקוֹת וְלְפְעָמִים אוֹכְלִים הָאֲתָרוּגִים וְיֵשׁ בְּזָה סֵרֵף אִיסוּר שְׁאֲתָרוּג הַקּוֹצָה לְכָל שְׁבַעָה וּמֵאֵי דְשִׁנִּינוּ מִיַּד הַתִּינוּקוֹת שׁוֹמְטִין אֶת לּוּלְבִיָּהֶן וְכו' אֵינּוּ עֹנִין לְזָה.

וְעַתָּה רְאִיתִי לְהַרְבַּח חֵיד"א בְּכַפֵּר לְאֲדוֹן דַּקְס"ב ע"א שְׁכַתְּב דְּמִלְשׁוֹן יְרוּשָׁלַיִם מוֹכַח שְׁהִיוּ נוֹהֲגִים לְהַצְנִיעַ ד' מֵינִים וְסִיִּים הוּא ז"ל שְׁזָה יוֹעִיל לְשִׁמְרָה ע"כ וְכָל לְגַבֵּי דִידֵי בְּהִיּוֹתִי בְּתוֹךְ הַיָּם שְׁהִיוּ עֲמִי ד' מֵינִים רְאִיתִי פְּלֹאוֹת בְּזָה כְּשֶׁקָם הַיָּם בְּזַעְפוֹ.

וְכֵן בְּחֵתִיכַת מְצָה מְצָה שֶׁהִיא שְׁמוּרָה מְשַׁעֵת קְצִירָה וְנִאֲנִי הַצְּעִיר מְנַהֵגִי שְׁבָיוֹם ע"פ אֲנִי מְדַלִּיק מַד' מֵינִים בְּבִיעוֹר הַחֲמֵץ וְהַנְּשִׂאָר לְהַחֵם הַתַּנּוּר לְצוֹרֵף מִצַּת מְצוֹנָה שֶׁל הַלִּילָה יַעַן שֶׁהַג"א בַּפ"ד דְּסוֹפָה כְּתֵב לְבַעַר בּוֹ הַחֲמֵץ וְהַכַּנ"ה ס' תַּרְס"ד כְּתֵב מְמִהְרָ"י וּוְיִל לְצוֹרֵף מִצַּת מְצוֹנָה וְרַמְזוֹ זָה בַּב"י וּמוֹר"ם שֶׁם וְנִאֲנִי עֲבִידְנָא כְּתַרְוִיָּהּ: ד' נִהְגוּ בְּיוֹם הוֹשַׁע"ר לְכַתּוֹב בְּעֶרְבָה עַל כּוֹתֵל הַבַּיִת תִּיבַת עֶרְבָה בְּאוֹתִיּוֹת מְרֻבְּעוֹת לְסִימָן וְע"ר רַבָּה שְׁנַתוֹ.

וְעַתָּה רְאִיתִי שֶׁהוּא מְנַהֵג קְדָמוֹן עֵינָן לְהַרְבַּח חֵיד"א בְּשׁוֹמֵר הַבְּרִית אֲשֶׁר בְּסוֹף סֵפֶר לֵב דָּוִד דַּקְמ"ח ע"א שְׁכַתְּב מִמֵּהַר"א נַחוּם. שְׁנִסְתַּפֵּק בְּזָה שְׁכּוֹתְבִין בְּעֶרְבָה אוֹת ה' בְּמִקּוֹם הַשֵּׁם אִם מוֹתֵר לְמַחּוֹק.

אָדוּ שָׁם פֶּתַח שְׁנוּהֶגֶיִן לְכַתּוּב ה' יִשְׁמַר צְאֻתָהּ וּבּוֹאָהּ בְּאוֹתֵיּוֹת מְרֻבָּעוֹת. וְאֲנִי הִצְעִיר נוֹהֵג
לְכַתּוּב ה' שְׁמֶרָה וְלֹא יוֹתֵר: